

Plán činnosti pro rok 2025

Dr. Monte McDonough-Pajp
Předseda

Mgr. Zdeněk Rade
29. 1. 2025

Schválený Radou ÚSTR

Č. j. USTR 58-1/2025

PID: USTRX002H9B6

Obsah:

[1. Úvod](#)

[2. Odborná činnost](#)

[3. Vzdělávací činnost](#)

[4. Popularizační činnost](#)

[5. Digitalizační projekty](#)

[6. Rekonstrukce sídla ÚSTR](#)

[7. Přílohy](#)

[7.1 Přehled výzkumných projektů a jejich anotace](#)

[7.2 Ediční plán](#)

1. Úvod

Ústav pro studium totalitních režimů (dále též „ÚSTR“ nebo „Ústav“) vykonává činnosti svěřené mu zákonem č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů, v platném znění, který vymezuje jeho výlučné společenské poslání a úkoly. Zákon zejména ukládá, aby Ústav zkoumal antidemokratickou a zločinnou činnost orgánů státu, především jeho bezpečnostních složek, a zločinnou činnost Komunistické strany Československa, jakož i dalších organizací založených na její ideologii, stejně jako analyzovat příčiny a způsob likvidace demokratického režimu v období komunistické totalitní moci. Ústav musí dokumentovat účast domácích a zahraničních osob na podpoře komunistického režimu i odporu proti němu a dokumentovat nacistické a komunistické zločiny. Předložený Plán činnosti vychází jak ze zákona, dalších právních předpisů, které ukládají Ústavu zákonné úkoly, tak z koncepce ředitele doc. PhDr. Ladislava Kudrny, Ph.D. Promítá se do něj úspěšné úsilí o smysluplnou syntézu dosud roztržštěných projektů a pokrytí dalších zákonných aktivit ÚSTR – např. v oblasti snižování důchodů prominentů bývalého režimu, úkolů ve směru napravení nespravedlností ve vztahu k důchodům odpůrců komunistického totalitního systému, řešení problematiky Dábského hřbitova, odškodnění obětí tzv. Akce Asanace, tzv. ochranného dohledu a celé plejády dalších aktivit, a to nejenom v oblasti vědecko-výzkumné, ale i v edukaci široké veřejnosti, s akcentem na studenty, žáky, ale i učitele a v popularizaci výstupů ÚSTR. Stejný důraz je kladen na konference mezinárodního významu, reagující na aktuální hrozby, a to v daném historickém kontextu. S ohledem na význam paměťové politiky pro oblast bezpečnosti státu a odolnosti proti hybridním hrozbám, hodlá ÚSTR zaměřit svou činnost rovněž tímto směrem. Nechybí ani rozsáhlá národní a mezinárodní spolupráce, neboť výzkum v zákonných oblastech Ústavu je nezbytné provázet s činností dalších aktérů v podstatě v globálním kontextu. Jednou z událostí roku 2025 je vstup ČR do Evropské sítě Paměť a solidarita (ENRS), kde bude ČR zastupovat ÚSTR, což umožní větší propojení výzkumných projektů, konferencí a dalších akcí na mezinárodní úrovni.

Stěžejními projekty v roce 2025 budou syntézy Dějiny Státní bezpečnosti, Čechoslováci v Gulagu, Dějiny Protektorátu Čechy a Morava, projekty týkající se kolektivizace venkova, konce 2. světové války a dějin církví.

2. Odborná činnost

Výzkumné projekty

Mezi nejdůležitější výzkumné projekty budou v roce 2025 patřit nadále Dějiny StB. V roce 2024 bylo ve spolupráci s nakladatelstvím Academia rozhodnuto, že v roce 2025 vyjdou minimálně dva díly, podrobně mapující činnost StB. Ústav bude prezentovat nejenom odborníkům, ale i široké veřejnosti výsledky zásadního a převratného projektu Popravení z politických důvodů, a to i v regionech, s nimiž jsou jednotliví popravení spjati. Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Odborem pro válečné veterány a válečné hroby ministerstva obrany se bude v roce 2025 zásadně podílet na vytvoření památníku padlým Čechům a Slovákům během první i druhé vietnamské války. Mezi významné projekty náleží kupříkladu dokončení on-line databáze popravených českých občanů v nacistické věznici v Drážďanech, práce na vůbec první české syntéze věnující se období tzv. protektorátu, práce na syntéze pronásledování a fungování církví za komunismu, práce mapující kolektivizaci, tajné d'áblické pohřebiště či monografie o Chartě 77, plus celá řada dalších významných počinů (podrobněji viz bod 7. 1.). Zahájen bude projekt „Poděbrady“, jehož cílem je dokumentace a připomínka obětí druhé světové války s posledním bydlištěm v Poděbradech, které zemřely v důsledku nacistické okupace českých zemí. Pokračováno bude v úzké spolupráci s ukrajinskými partnery na mapování represí Čechů a Slováků ve stalinském Sovětském svazu.

Konference, semináře, workshopy

První velkou akcí bude tradiční udílení Cen Václava Bendy, které se uskuteční v lednu 2025. V roce 2025 se odborná činnost Ústavu ve spolupráci s dalšími odbornými institucemi zaměří mimo jiné na pořádání akcí k 80. výročí ukončení druhé světové války. Připravují se semináře, konference a vzdělávací akce. Po nástupu doc. PhDr. Ladislava Kudrny, Ph.D. do funkce ředitele ÚSTR, se každý rok uskutečnila velká mezinárodní konference světové úrovně. Letos bude největším počinem listopadová mezinárodní konference v Lichtenštejnském paláci, která rok 1945 uchopí v globálním kontextu za účasti odborníků z celého světa. Ústav bude nadále pokračovat v tradičních akcích: květnová konference v Českých Budějovicích, zaměřená tentokrát na kriminologické aspekty vývoje zločinnosti minimálně od roku 1945, pietní akt v Ďáblicích, Letní škola pro učitele, Letní škola církevních dějin, konference o Undergroundu zaměřená na ženy v disentu či konference o justici po roce 1948 zabývající se likvidací právních jistot a nastolením totalitní komunistické justice. Velmi úspěšný projekt Cirkus ÚSTR se bude po celý rok věnovat zajímavým a aktuálním tématům určeným pro širokou veřejnost. Oproti loňskému roku se

nebude odehrávat pouze v Praze, ale i v regionech. Do regionů vyrazí s cyklem přednášek zaměstnanci Oddělení výzkumu třetího odboje. Na mimořádně úspěšnou literární soutěž, jíž se zúčastnilo více než 100 studentů z celé republiky, naváže druhý ročník Literární Ceny Waltera Sernera.

Bohatá publikační činnost bude představena prostřednictvím „křtů“ a prezentací řady zásadních nových titulů. Ústav se aktivně zapojí i do celé řady dalších akcí, pořádaných partnerskými výzkumnými organizacemi a vzdělávacími institucemi: Korzo Národní, festival Mene Tekel, dějepisná soutěž gymnázií ČR a SR v Chebu, EUSTORY, 3 Kino festival, filmový festival „Nezlomní a obětovaní“, rozsáhlé společné akce s Muzeem Policie ČR, s občanským sdružením Paměť – pravidelná pieta u Památníku obětem želené opony, s navazující konferencí pro studenty středních škol na zámku Mikulov, Divadelní proces – hrdelní kauza zaměřená proti sedlákům v budově Vrchního soudu v Praze.

Pro školy, města i další instituce je k dispozici celá řada výstav k zapůjčení. Několik mezinárodních akcí je plánováno i v souvislosti s 50. výročí Helsinského procesu a s dalšími kulatými či polokulatými výročími. Významnou akcí bude výstavba památníku věnovaného památce všem Čechů a Slováků, kteří v letech 1946–1973 padli na bojištích Jihovýchodní Asie. Z podkladů této unikátní akce bude možno čerpat i pro výstavní, přednáškové a publikační účely.

Přehled plánovaných výstupů			
Název	Druh výstupu	Garant/Produkce	Termín/místo
Cirkus ÚSTR	cyklus debat	P. Hlaváček B. Bothová	v průběhu roku 2025, Knihovna Václava Havla, vybrané regiony ČR
Perzekuce katolické církve v Československu ve 20. století	konference	S. Vodičková B. Bothová	29. dubna 2025, Památník Terezín
Osvobození do gulagu	kolokvium	A. Hradilek B. Bothová	duben–květen 2025, MZV/Knihovna Václava Havla
Ginsberg v Praze: Majáles 1965	seminář	P. Blažek B. Bothová	květen 2025, Archa/Výstaviště Praha
Vývoj a proměny kriminality na území bývalého Československa 1945–1989	konference	L. Svoboda B. Bothová	květen 2025, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích

Bezpečnost národní nebo stranická? Mezinárodní konference k 80. výročí vzniku Sboru národní bezpečnosti	mezinárodní konference	M. Bárta/L. Svoboda B. Bothová	září 2025, místo bude upřesněno
Prezentace aplikace IWalk	prezentace aplikace, diskuse	A. Seelich B. Bothová	léto 2025, Palác Archa
Žáci učí žáky: Soutěž videí k tématu totalita	soutěž	A. Seelich B. Bothová	léto 2025, Palác Archa
Letní škola církevních dějin 2025	konference	M. Sklenář B. Bothová	září 2025, Palác Archa
Násilná kolektivizace a její dopad na současný venkov (Kolektivizace zemědělství v sovětské sféře vlivu)	mezinárodní konference	J. Urban B. Bothová	září 2025, místo bude upřesněno
Československá justice 1948–1989 jako pilíř režimu II.	konference	K. Nedvědický B. Bothová	říjen 2025, Senát PČR
Ženy v disentu/undergroundu	konference	L. Kudrna B. Bothová	říjen 2025, Knihovna Václava Havla
Literární cena Waltera Serera	soutěž	P. Hlaváček B. Bothová	podzim 2025, Praha, místo bude upřesněno
Rok 1945 v globálním kontextu	mezinárodní konference	P. Hlaváček B. Bothová	listopad 2025, Lichtenštejnský palác
Cestami života Ludvíka Svobody, ale i necestami: 130. výročí narození vojáka a politika	konference	D. Povolný B. Bothová	listopad 2025, Palác Archa
Debata o Lennoniádě 8. prosince 1985	debata	P. Blažek B. Bothová	prosinec 2025, Palác Archa
Gorbačov, perestrojka a přestavba v ČSSR	odborný seminář	J. Kalous B. Bothová	prosinec 2025, Palác Archa
Podcast ÚSTR	Podcast	P. Hlaváček	leden-listopad 2025 / Studio Vedle Space

Agenda zákona č. 262/2011 Sb.

Stejně jako v uplynulých letech, také v roce 2025 se bude Ústav podílet na naplňování zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu, a sice formulováním odborných stanovisek k žádostem, které na Ústav přichází z Ministerstva obrany ČR a Etické komise ČR pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu. V roce 2024 došlo k opětovnému nárůstu počtu žádostí, a to v souvislosti s novelou zákona č. 262/2011 Sb., kdy mohou být podávány žádosti o vydání osvědčení za žijící účastníky také ředitelem Ústavu. První takové podněty již Ústav obdržel a stejně jako u žádostí Ministerstva obrany ČR či Etické komise k nim vypracuje podrobná odborná stanoviska, vystavěná na pečlivém archivním výzkumu a důsledné kritické interpretaci nashromážděných pramenů.

Výsledky práce čtyřčlenného Oddělení agendy zákona o třetím odboji jsou také průběžně využívány k realizaci výstav, publikování odborných studií a monografií, nově pak i v rámci cyklu tematických přednášek Třetí odboj v regionech, zaměřených na konkrétní kauzy odboje a odporu proti komunistickému režimu přímo v místech, kde se uskutečnily.

Vydávání potvrzení o funkci podle zákona o důchodovém pojištění

ÚSTR bude i v roce 2025 zpracovávat seznam představitelů komunistického režimu podle zákona o důchodovém pojištění a v návaznosti na to následně vydávat potvrzení o funkci představitelů, kteří budou do tohoto seznamu zařazeni pro účely snížení důchodů těmto osobám. V lednu 2025 bude vláda projednávat novelu zákona, zpracovanou ÚSTR, díky níž se okruh prominentů podstatně rozšíří oproti prvnímu kolu snižování, což bude pro ÚSTR znamenat rozsáhlý, základní archivní výzkum napříč republikou a právní úkoly. Kromě výzkumu a vydávání potvrzení o činnosti jednotlivých prominentů, vznikne rozsáhlá a unikátní pramenná základna, která bude využita v další vědecké, výzkumné, vzdělávací a popularizační činnosti Ústavu.

Nové zákonné úkoly Ústavu

Dále bude ÚSTR v rámci nových zákonných úkolů zpracovávat podklady pro odškodnění obětí akce Asanace a tzv. ochranného dohledu, což bude vyžadovat zvýšené nasazení v primárním archivním výzkumu. Stejně tak bude zpracovávat podklady podle branného zákona a dalších předpisů.

Knihovna Jána Langoše a Centrum pro československé válečné dopisy a deníky

Knihovna se svým bohatým fondem představuje hodnotný zdroj informací pro naše badatele a po otevření, které se plánuje na rok 2025, i pro externí uživatele.

V minulém roce se knihovna přestěhovala do nových prostor v Paláci Archa. V současné době se jedná o jednu místnost, která neumožňuje plánované využití pro pořádání besed, prezentací nebo výstav. V rámci jednání o rozšíření prostor ÚSTR v sídle v Paláci Archa, bude zohledněna možnost rozšíření knihovny a badatelný pro odborníky i širokou veřejnost. Podstatná část fondu zůstane uložena v depozitáři AV ČR v Jenštejně.

Knihovna bude nadále poskytovat meziknihovní (a mezinárodní) výpůjční službu, primárně pro naše badatele. Zajišťujeme také indexaci periodik do elektronických databází CEEOL a EBSCO. Ve spolupráci s oddělením vědy a realizace projektů se podílíme na sběru, kontrole a zasílání dat do RIV (Registr informací o výsledcích dosažených při řešení projektů výzkumu a vývoje)

Nově instalovaný knihovní systém KOHA se osvědčil jako spolehlivý, uživatelsky přívětivý a moderní nástroj k vyhledávání dokumentů z našeho fondu.

Koordinace zahraniční spolupráce

Koordinace zahraniční spolupráce je plánována zejména ve čtyřech oblastech:

1. Prohlubování kontaktů navázaných od května 2022 s Evropskou sítí paměti a solidarity, s Platformou evropské paměti a svědomí, Radou Evropy, s polským Ústavem národní paměti, se slovenským Ústavem paměti národa, s maďarským Výborem národní paměti, s EUSTORY, s ukrajinskými, německými, rumunskými, albánskými, bulharskými, litevskými, americkými, slovinskými partnery a dalšími institucemi v rámci konkrétních projektů
2. Navázání hlubší a na konkrétní projekty zaměřené spolupráce se zeměmi, které již projevily zájem: Rakousko, Švýcarsko, Izrael, Estonsko, Lotyšsko, Chorvatsko, a další
3. Navázání spolupráce s ambasádami a definice vzájemné podpory – například prezentace jejich totalitní zkušenosti, dědictví a transformace v rámci konferencí či samostatných akcí (příklad z roku 2023 – promítání filmu Pokání, společně s gruzínskou ambasádou), a čerpání možností spolufinancování konferencí a dalších akcí ÚSTR ze strany ambasád – v roce 2024 úspěšně vyzkoušené např. při velké konferenci v listopadu,

4. Podpora badatelů ÚSTR ve věcech navázání kontaktů se zahraničními institucemi, tematicky spojenými s jejich badatelskou činností

Cílem je mezinárodní síťování institucí a badatelů nad konkrétními tématy. Síťováním vznikne katalog témat a kontaktů, ze kterého bude možné čerpat i v dalších projektech, při pořádání konferencí, výstav či v rámci vzdělávací a publikační činnosti.

V průběhu roku budou stanoveny možnosti badatelské činnosti pro zahraniční kolegy na území ČR. Nabídka bude zveřejněna na webových stránkách Ústavu, či při oslovování možných zahraničních partnerů. Stejně tak bude podporován již nabíhající systém stáží zahraničních badatelů a studentů na ÚSTR a odborníků ÚSTR v partnerských zahraničních institucích.

Věda a realizace projektů

V průběhu roku 2025 se Ústav soustředí na pokračování úspěšného řešení dlouhodobých projektů Databáze pramenů k problematice politických represí vůči čs. občanům a krajanům v Sovětském svazu a Virtuální muzeum perzekuce katolické církve na území českých zemí (1938-1989), podpořených z grantů Ministerstva kultury (NAKI). V roce 2025 se bude Ústav ucházet o další podporu svých výzkumných projektů z národních i zahraničních grantových schémat.

Od roku 2025 bude Ústav klást důraz na další posilování regionální spolupráce. Od 1. ledna započalo naplňování smlouvy o výzkumné spolupráci mezi Ústavem a Městem Poděbrady, jejímž cílem je dokumentace a připomínka obětí druhé světové války s posledním bydlištěm v Poděbradech, které zemřely v důsledku nacistické okupace českých zemí. V roce 2025 bude jako součást regionalizace činnosti Ústav také naplňovat Deklaraci o spolupráci uzavřenou s Fakultou managementu Vysoké školy Ekonomické v Jindřichově Hradci, která byla podepsána dne 10. 12. 2024.

Jedním z důležitých úkolů zůstává i v roce 2025 kontinuální zvyšování povědomí zaměstnanců Ústavu o široké škále grantových možností pro jejich výzkum. V pravidelných intervalech budou Oddělením vědy a realizace projektů organizována informační školení a poskytováno individuální poradenství.

3. Vzdělávací činnost

Aktivita ve vzdělávací činnosti se soustředí do čtyř oblastí:

1) Projekty

Zaměstnanci oddělení občanského vzdělávání (OOV) průběžně monitorují výzvy, které jsou relevantní pro zaměření ÚSTR a pro rozvoj vzdělávací činnosti, vědomi si reality, kdy grantové příležitosti jsou v současnosti pro humanitní obory omezené. Význam bude kladen na vytvoření obsahové i didaktické podpory pro pedagogy v rámci implementace nových Rámcových vzdělávacích programů (RVP).

2) Přednášky pro školy a veřejnost

Na základě požadavků veřejných institucí poskytují členové týmu OOV tematicky vymezené přednášky, z nichž některé jsou doplněny filmovou projekcí, zvukovými ukázkami nebo aplikací virtuální reality (VR). U řady témat je možno volit mezi přednáškovou a seminární formou, dle požadavků konkrétních institucí. Pro rok 2025 je vypsáno celkem 10 témat pokrývajících různé oblasti (zejména problematiku represí a perzekucí, kořeny antisemitismu, hrozby extremismu, klíčové události moderních českých dějin – období tzv. protektorátu, okupace v roce 1968), včetně metodiky výuky a didaktiky (názvy jednotlivých přednášek s anotací jsou uvedeny v tabulce). Přednášky se uskuteční dle zájmu konkrétních škol v průběhu roku.

Zároveň byly vytvořeny i speciální „vzdělávací balíčky“, které mohou učitelé využívat samostatně, bez osobního zapojení členů OOV. Pokrývají opět rozmanité oblasti (např. převýchova dětí v Německu za 2. světové války, protektorátní školství, Československo v letech 1945–48, politické procesy ve východním bloku, perzekuce letců RAF). Pro každé téma byl vytvořen pracovní list. V průběhu roku budou přibývat další vzdělávací balíčky. Klíčovým faktorem je, že aktivita OOV se nezaměřuje pouze na školy v hlavním městě, ale své zkušenosti předávají po celé republice. Úspěšná regionalizace, která započala v minulém roce, bude pokračovat i letos.

3) Jednorázové vzdělávací akce

Navázáno bude na úspěšnou Letní školu pro učitele; realizována bude i v roce 2025, a to ve stejném termínu (konec srpna). Opětovně bude zvýšená pozornost věnována i didaktice – jak vyučovat moderní dějiny v kontextu nových technologií a interaktivních nástrojů.

Bude realizován i další ročník Letní školy pro studenty gymnázií v termínu 11. – 12. 6. ve Svatém Jáně pod Skalou. Klíčovým tématem bude problematika fungování totalitních režimů na podkladě vzdělávacího nástroje ve virtuální realitě („Vězněm v Gulagu“).

Oddělení OOV bude též participovat na pravidelné konferenci v Českých Budějovicích, která se uskuteční v květnu 2025. Vedle učitelů předpokládáme oslovení odborné i široké veřejnosti.

Stejně jako v loňském roce se podílíme na realizaci odborného semináře pro školní psychology, metodiky prevence a výchovné poradce základních a středních škol „PRAVIDLA TOTALITY“ (3Kino).

Zaměstnanci OOV se nezaměřují pouze na školní mládež a studenty, ale realizují i přednášky v rámci Univerzity třetího věku Fakulty managementu Vysoké školy ekonomické (Jindřichův Hradec).

Oddělení OOV se bude dále podílet na organizaci a zajištění programu akce Korzo národní, konané tradičně 17. listopadu. Konkrétní detaily budou řešeny v průběhu roku.

4) Publikace

L. Holata a J. Samohýl zpracovávají kapitolu *Zážitková pedagogika a virtuální realita* (je součástí kolektivní monografie *Demokracie a nové technologie*), která bude publikovaná na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

V. Klepárník pracuje na textu *Figury politizace a konstrukce nepřítele v rané sovětské a americké studenovělečné kinematografii (1948–1950)*, pro chystanou kolektivní monografii KOPAL, Petr a kol.: *Film a dějiny 10. Hrozba – obraz nepřítele* (2025).

5) Učebnice a interaktivní učební pomůcky

V roce 2025 ÚSTR zahájí činnost na tvorbě nové učebnice či interaktivních učebních pomůckách, a to ve vztahu k dějinám 20. století.

Přednášky pro školy a veřejnost		
Název	Zodpovědný pracovník	Anotace
Vězeňsko-pracovní represe ČSR 1948-1989	Jan Procházka	Přednáška přibližuje fungování pracovně-nápravních táborů i osudy některých muklů.
Kořeny antijudaismu a antisemitismu ve 20. století	Jan Samohýl	Dr. Samohýl představí rozmanité projevy nenávisti a teroru vůči Židům a zasadí je do širokého kontextu i <i>longue dureé</i> perspektivy.
Rodiny politických vězňů – opomenutý rozměr komunistické perzekuce	Lubomír Vejražka	Přednáška seznámí méně známé okolnosti politických represí, které dopadaly na rodiny muklů, jejichž příbuzní byli rovněž vystaveni různým formám šikany a perzekuce.
Svět věznic a lágrů	Lubomír Vejražka	Přednáška představí důležité okolnosti a souvislosti života v lágrech během 50. let 20. století.
Vězněm v Gulagu: Od archeologického výzkumu na Sibíři k herní simulaci ve virtuální realitě	Lukáš Holata	Přednáška poskytne vhled na vývoj unikátního vzdělávacího nástroje ve virtuálně realitě, která vznikla na podkladě archeologického a historického výzkumu.
Protektorátní školství a převýchova	Martina Kantová	Přednáška přibližuje, jak se žilo dětem v protektorátu s důrazem na poznání osudů dětí poslaných na převýchovu.
Aktivizační metody ve výuce	Martina Kantová	Seminář propojuje metodickou teorii s praktickým nácvikem. Účastníci si vyzkouší jak konkrétní aktivizační metody, tak přípravu projektové nebo badatelské výuky.
Politické procesy v zemích východního bloku konce 40. a počátku 50. let	Vít Klepárník	Přednáška přibližuje průběh, historii a povahu politických procesů v letech 1948–1954.
Intervence v Československu r. 1968: cesta k rozhodnutí	Vít Klepárník	Přednáška se zamýšlí nad vybranými mezinárodními, vojensko-politickými a geopolitickými aspekty intervence vojsk do Československa v roce 1968.
Hrozby extremismu v demokratické společnosti	Vladimír Hanousek	Posluchačům bude představen vývoj extremismu, s důrazem na polistopadovou éru.

4. Popularizační činnost

Popularizační činnost Ústavu bude v roce 2025 vycházet z plánu schváleného Programovou radou a z Koncepce vzdělávací a popularizační činnosti. Bude zahrnovat přípravu a realizaci přednášek a seminářů pro veřejnost, prezentace projektů či publikací vydaných nebo spolu vydaných Ústavem, přípravu a realizaci nových výstav a reprízování výstav vzniklých v předchozích letech. V roce 2025, především v regionech, prezentujeme osudy jednotlivých popravených z politických důvodů, dále se zapojíme do organizace festivalu Mene Tekel, předávání Cen Paměti národa, festivalu Jeden svět na školách, Korza Národní, prezentace Muzea RAF a dalších akcí, kde budeme prezentovat naši činnost veřejnosti. V roce 2025 budeme i garanty pietních aktů k uctění památky obětí komunistického režimu na hřbitově v Ďáblicích, v Motole a v rámci projektu Poslední adresa budeme pokračovat ve spolupráci s obcemi v umísťování pamětních tabulek v místech posledního bydliště osob zemřelých v důsledku deportace, věznění nebo popravených z politických důvodů v letech 1948-1989.

Pokračovat budeme v představování činnosti Ústavu na všech platformách sociálních sítí: na Facebooku Ústavu a Oddělení občanského vzdělávání (Dějepis v 21. století), na Instagramu, Twitteru a YouTube kanálu Ústavu a Oddělení občanského vzdělávání, aktivně budeme rovněž vystupovat v organizacích pedagogů jako je Stálá konference asociací ve vzdělávání (SKAV) a při vytváření obsahu nových rámcově vzdělávacích programů (RVP) pro školy.

V roce 2025 se soustředíme na stále masivnější rozvoj vnějších vztahů, komunikaci s novináři i širší veřejností. Zahrneme také hlubší spolupráci se stávajícími partnery a vyhledávání partnerů nových. V případě větších projektů (např. Cena Waltera Sernera či Ceny Václava Bendy 2024, Cirkus ÚSTR) budeme realizovat mediální kampaně, které se nám osvědčily již letos, tedy kampaně při využití nástrojů venkovní reklamy (plakáty, citylighty, letáky apod.) – vždy ve spolupráci s partnery a mediálními partnery. Cílem takových aktivit by mělo být posílení dobrého jména ÚSTRU směrem k veřejnosti, spolupracujícím institucím a partnerům. Po obsahové stránce hodláme i nadále zabezpečovat profil ÚSTRU s využitím všech vhodných sociálních sítí.

Další z priorit pak představuje komunikace se zástupci regionů, vedením vybraných měst a regionálních institucí a stejně tak zájmových spolků a organizací.

Oddělení komunikace se více zapojí do realizace vybraných akcí, a to tak, aby byla dosažena maximální publicita daného tématu/osobnosti.

Oblast fundraisingu či marketingové spolupráce představuje jednu z dalších oblastí, ve které budeme pokračovat. Plánujeme oslovovat partnery z řad (nejen) státních institucí při rozvoji vzájemných vztahů a pokud možno také barterové spolupráce.

Ve zvolené proaktivní komunikační koncepci hodláme iniciovat zájem médií o nabízená témata, připravovat a distribuovat tiskové zprávy a další akce pro novináře včetně neformálních setkání, kulatých stolů a besed v úzké spolupráci s mediálními domy a redakcemi.

Zároveň jsou postupně připravovány akce s cílem oslovit i širokou veřejnost. Diskutuje se vývoj karetních či deskových her, komiksů a stínování týkajících se vybraných událostí české moderní historie.

Pamětnický digitální archiv Paměť národa

Na tvorbě databáze audio/video záznamů vzpomínek pamětníků, čítající dnes více než 9000 publikovaných svědectví, se ÚSTR podílí ve spolupráci s Českým rozhlasem, neziskovou organizací Post Bellum a dalšími partnery z České republiky i ze zahraničí. Pro letošní rok si tvůrci portálu Paměť národa vytkli za cíl pokračovat v posílení „vyprávěcí“ sekce a publikovat, ať už na Paměti národa či v partnerských médiích, více materiálů vsazujících pamětnické vzpomínky do širších souvislostí. S ohledem na letošní rok budou v rámci výstupů pod hlavičkou Paměti národa akcentována významná „kulatá“ výročí.

Nadále rozvíjíme naše aktivity v regionech. Vedle samotné dokumentace pamětníků je s činností spojená řada výstav, projekcí, také budování regionálních Institutů Paměti národa – originálních audio vizuálních výstavních projektů pracujících s pamětnickými vzpomínkami. Vedle již existujících expozic se nyní připravují nové.

Nadále pokračuje bohatá mezinárodní spolupráce, kdy se i v podmínkách válečného konfliktu rozvíjí dokumentace pamětníků na Ukrajině i v dalších regionech poznamenaných aktuálními válečnými konflikty či dodnes panujícími autoritářskými režimy (Arménie, Bělorusko, Kuba a další), ať už přímo našimi proškolenými spolupracovníky v inkriminovaných zemích anebo během návštěv pamětníků v České republice. Pokračovat bude též spolupráce na sdílení zaznamenaných svědectví s United States Holocaust Museum ve Washingtonu.

Přehled plánovaných výstupů

Akce pro veřejnost – semináře, přednášky, veletrhy, festivaly, galavečery		
Název	Zodpovědný pracovník/pracoviště	Popis
Ceny Václava Bendy 2024	Odbor produkční/Sekretariát vedení ÚSTR/Tiskové oddělení	ve spolupráci se Senátem Parlamentu ČR, 28. ledna 2025
ÚSTR Open	Odbor výzkumu a vzdělávání/Odbor produkční	průběžně během roku 2025, Palác Archa
Prezentace knih (jednotlivé akce v samostatné tabulce)	Oddělení výzkumu a vzdělávání/Odbor produkční	prezentace knih vydávaných Ústavem ve spolupráci s koeditory či jinými partnery
Pietní akty	Odbor produkční	pietní akty k uctění památky obětí komunistického režimu (v Dáblících)
Korzo národní	Odbor výzkumu a vzdělávání/Odbor produkční	účast na oslavách k připomínce 17. listopadu
Mene Tekel	Odbor produkční	spoluúčast na 18. ročníku festivalu svobody Mene Tekel Praze
Semináře a filmové projekce pro školy	Odbor výzkumu a vzdělávání	ve spolupráci s 3kino promítání vybraného filmu s následnou debatou
ÚSTR v roce 2025 (Presslunch)	Oddělení komunikace	Leden 2025
Poslední adresa	Odbor výzkumu a vzdělávání E. Jiráková	připomenutí obětí komunistických represí
Eustory	Odbor výzkumu a vzdělávání M. Tichý	ve spolupráci se sdružením PANT, vyhodnocení literární studentské soutěže
Třetí odboj v regionech: cyklus seminářů zabývajících se protikomunistickým odbojem a odporem v jednotlivých regionech Československa	Oddělení agendy zákona o třetím odboji	jaro a podzim 2025, regionální paměťové instituce

Připomínka obětí druhé světové války v Poděbradech (odhalení pamětní desky)	Odbor výzkumu a vzdělávání T. Zouzal	květen 2025, Poděbrady
Veletrh vědy	Odbor produkční J. Malá	červen 2025, PVA Expo Letňany
Tajná formace ženského řeholního dorostu v 60. až 80. letech 20. století	Odbor výzkumu a vzdělávání M. Doležalová	září/říjen 2025, Dominikánská 8
Filmový festival „Nezlomní a obětovaní“: Tématika undergroundu – moderní formou edukace	J. Samohýl Odbor výzkumu a vzdělávání	spolupráce s Muzeem paměti XX. století
Slavnostní otevření knihovny Jána Langoše	Odbor produkční	Palác Archa
Třetí odboj – aktuální stav poznání	Odbor výzkumu a vzdělávání J. Rokoský	Listopad 2025, Praha
Rolnická manifestace v Dobrušce aneb zákulisí největšího veřejného protestu proti kolektivizaci	Odbor výzkumu a vzdělávání	únor-březen 2025, Pohoří u Dobrušky

Výstavy pořádané Ústavem – prezentace plánovaných výstav

Název	Garant	Termín/místo
Kladivo a kovadlina	Odbor produkční S. Vodičková	Duben 2025/Památník Terezín
Případ Světlana	Odbor produkční Z. Homola, L. Kokeš	jaro 2025, NKP Ploština
80 let od konce druhé světové války	Odbor produkční P. Hlaváček	květen 2025, Praha
Výstavy o pohřebišti na Ďáblickém hřbitově	Odbor produkční P. Blažek	léto 2025, Praha

Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu	Odbor produkční J. Rokoský, P. Mallota	léto 2025, ČR
Die Macht der Gefühle – Power of Emotions	Odbor produkční A.Seelich	léto 2025, Praha
Cesta je volná! Německý exodus v roce 1989	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Dlouhá cesta k samostatnosti. Dějiny Ukrajiny v 20. století	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Studentská revoluce	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Židé v Gulagu	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Nemohli jsme mlčet. Lidé Charty 77	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Rozkulačeno	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Ještě jsme ve válce	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Václav Havel – politika a svědomí	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Nebe bylo plné hvězd	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Za naši a vaši svobodu	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Králové Šumavy	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Milovat dobro a odporovat zlu – kardinál Beran	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Počátky teroru	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR
Fotbal v Undergroundu	Odbor produkční	průběžně během roku 2025, ČR

Prezentace a představení knih v zahraničí		
Název	Garant/ Produkce	Termín/místo
Prezentace ukrajinského překladu knihy Petra Blažka v Kyjevě	Stanislav Škoda / Petr Blažek	Kyjev (Ukrajina)

5. Digitalizační projekty

V roce 2025 plánuje úsek digitalizace (Oddělení informatiky a digitalizace) Ústavu ve spolupráci s Archivem bezpečnostních složek realizovat digitalizaci archiválií a dokumentů uložených v ABS a potřebných pro úřední činnost Ústavu (Odbor výzkumu a vzdělávání) na základě oficiálních požadavků, interních směrnic, platné realizační smlouvy a platné právní úpravy. Předpokládaný rozsah je cca 100 000 souborů.

V součinnosti s Archivem se plánuje systematická digitalizace:

- Hl. správa VKR SNB – svazková agenda (rozsah cca 70 kartonů)
- Fond 2M – rozsah cca 20 kartonů
- Hl. Správa rozvědky SNB – svazková agenda a materiály VTR (cca 246 svitků)

Pracoviště bude pokračovat v OCR post-processingu souboru dat RFE Political Bloc a bude spolupracovat s ostatními úseky Ústavu, kde je v rámci výzkumných a vzdělávacích projektů nutná digitalizace dalších materiálů a archiválií jiných původců (Ukrajina). Úsek se rovněž podílí na mezinárodních, vzdělávacích a online projektech, které v roce 2025 plánuje Ústav realizovat.

V roce 2025 se bude pracovní skupina ÚSTR zabývat možnostmi využití AI při plnění zákonných úkolů ÚSTR a ABS.

6. Rekonstrukce sídla ÚSTR

Bohužel i v roce 2024 obdržel ÚSTR na základě předchozích závěrů veřejnosprávní kontroly provedené Ministerstvem financí v květnu 2021, a na ni navazující kontroly ze strany příslušného finančního úřadu, platební výměry a penále za porušení rozpočtové kázně, způsobené předchozím vedením ÚSTR v souvislosti s nezdařenou rekonstrukcí původní sídelní budovy ÚSTR v ulici Siwiewcova. Ani v roce 2025 nebude tato věc ve vztahu k finančnímu úřadu zcela dořešena. Škodní komise a řešení právní cestou tak budou pokračovat.

Dne 14. ledna 2025 došlo k převodu torza na Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Převodu torza předcházelo jednání vedení ÚSTR s generální ředitelkou Mgr. Ing. Kateřinou Arajmu a náměstkem pro Ekonomiku a investice Ing. Radkem Ležatkou ohledně spolupráce ÚSTR a ÚZSVM, které se uskutečnilo 9. ledna 2025.

Díky aktivnímu jednání vedení Ústavu se podařilo zajistit zaměstnancům důstojné sídlo. Po dlouhých osmi letech má ÚSTR počínaje **1. zářím 2024 nové sídlo v Paláci Archa, Na Poříčí.**

7. Přílohy

7.1 Přehled výzkumných projektů a jejich anotace

Nově zařazené výzkumné projekty			
Název		vedoucí projektu	realizace
1.1	Dokumentace obětí nacismu z Poděbrad	Tomáš Zouzal	2025–2027

Pokračující grantové projekty			
Název		vedoucí projektu	realizace
2.1	Virtuální muzeum perzekuce katolické církve (NAKI III Ministerstva kultury/ Partnerskou organizací v projektu je Památník Terezin)	Stanislava Vodičková	2023–2027
2.2	Databáze pramenů k problematice politických represí vůči československým občanům a krajanům v Sovětském svazu (NAKI III Ministerstva kultury) / ÚSTR je v projektu partnerem Západočeské univerzity v Plzni	Jan Dvořák	2023–2027

Projekty pokračující z předchozích let			
Název		vedoucí projektu	realizace
3.1	Čechoslováci v Gulagu – dokumentace politických represí v SSSR	Adam Hradilek	2023–2028
3.2	Dokumentace československých státních příslušníků popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech	Pavla Plachá	2017–2025
3.3	Agrárníci, živnostníci a národní demokraté v období protektorátu a druhé světové války (1939–1945). Odboj, kolaborace, přizpůsobení	Petr Anev	2023–2026
3.4	Waffen-SS v Protektorátu Čechy a Morava	Jan Vajskebr	2024–2027

3.5	Protektorát Čechy a Morava v éře Konstantina von Neuratha (1939–1941)	Stanislav Kokoška	2024–2025
3.6	Prožitek aktivistické levicové mládeže a její vliv na společnost v období protektorátu	Blanka Zubáková	2024–2027
3.7	České fašistické organizace v Protektorátu Čechy a Morava	Dita Homolová	2024–2027
3.8	Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Dáblících – dějiny, paměť a současnost	Petr Blažek	2021–2025
3.9	Odboj a perzekuce křesťanů v období nacismu a komunismu (1938–1989)	Markéta Doležalová	- 2025
3.10	Výběrová edice k akci „Ř“ likvidace ženských řeholí a kongregací.	Markéta Doležalová	- 2025
3.11	Příslušníci VI. sektoru Velitelství Státní bezpečnosti 1951–1952 – biografický slovník	Jan Kalous	2024–2026
3.12	Film a dějiny	Petr Kopal	2022–2025
3.13	Protikomunistické letáky a tiskoviny v totalitním Československu 1948–1953	Petr Mallota, Martin Jindra	2014–2025
3.14	Virtuální muzeum perzekuce katolické církve na území českých zemí v letech 1938–1989	Stanislava Vodičková	2023–2027
3.15	Dispozice s umělecko-historickým mobiliářem při sistaci klášterů v roce 1950 na příkladu benediktinských opatství Rajhrad a Broumov	Eva Richtrová	2024–2026
3.16	Československo – lední hokej v éře normalizace (1969–1989)	Jaroslav Rokoský	2024–2027
3.17	Dějiny StB	Libor Svoboda	2019–2026
3.18	Odboj a odpor proti kolektivizaci na české vesnici. Společenská reflexe a problémy a limity interpretace	Martin Tichý	2021–2025
3.19	Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova	Jiří Urban	2020–22, 2024–25
3.20	Boj o Boha – život a dílo židovského filosofa, politického vězně z 50. let a disidenta Maxima Durena (1906–1983)	Miroslav Vodrážka	2023–2025
3.21	Systémově zneužitá a zneužívající československá psychiatrie v sovětském stylu (1948–1989)	Miroslav Vodrážka	2024–2025
3.22	StB a Stasi 1950–1989	Tomáš Malínek	2023–2026
3.23	Československý stát a vrcholoví sportovci v zahraničí (1969–89)	Adam Havlík	2023–2026
3.24	Činnost a organizace čl. vojenské rozvědné služby 1945–1990	Daniel Povolný	2023–2026
3.25	Zápas o veřejný prostor. Kolektivní protesty obyvatelstva v Československu v podmínkách státně socialistické diktatury 1948–1989	Jakub Šlouf	2023–2027

3.26	Nechtěná mládež. Kriminalita mládeže a snahy o její potlačování v komunistickém Československu (1948-1989)	Jaroslav Pažout	2023–2026
3.27	Skrytá církev pohledem žen	Eva Vybíralová	2022-2025
3.28	Dějiny Charty 77	Petr Placák	2020-2025
3.29	Formy existence římskokatolické církve v českých zemích mezi lety 1968 a 1989	Michal Sklenář	2021-2025
3.30	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1953–1968	Milan Bárta, Libor Svoboda	2020-2024
3.31	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1945–1948	Milan Bárta, Libor Svoboda	2020-2024
3.32	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989	Adam Havlík, Tomáš Malínek	2020–2024
3.33	Hnutí 1968 v Československu a západním Německu: komparativní analýza	Martin Valenta, František Stárek	2019-2025

Přerušené/pozastavené projekty v roce 2025			
Název		vedoucí projektu	realizace
4.1	Organizace Světlana. Historie protikomunistické resistance v Československu a proměny její interpretace (přerušný projekt)	Zdeněk Homola, Luboš Kokeš	2018–2022, nyní přerušeno
4.2	Vliv vězeňské zkušenosti duchovních na náboženský život v Československu v šedesátých letech	Jan Synek	2022–2024, nyní přerušeno

Anotace projektů

I. Nově zařazené výzkumné projekty

1.1 Dokumentace obětí nacismu z Poděbrad (projekt spojen s grantem Města Poděbrady)		
Vedoucí projektu: Tomáš Zouzal	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2025–2027
<i>Popis:</i> Město Poděbrady ztratilo za druhé světové války desítky svých spoluobčanů, kteří zahynuli buď kvůli rasovému pronásledování, nebo jako oběti perzekuce z jiných, zejména politických důvodů. Hlavním cílem projektu je sestavení životopisných medailonů obětí, k čemuž patří ověření a opravy u jmen a dat osob, které jsou nyní v Poděbradech evidovány, dále stručné sepsání životních		

osudů, činnosti za války a okolností, za nichž byli tito lidé nacistickým represivním aparátem nejprve sledováni či pronásledováni a následně fyzicky zlikvidováni. Projekt se realizuje k 80. výročí konce druhé světové války.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

V roce 2025 bude zahájen archivní výzkum k jednotlivým obětem. Budou připraveny podklady pro publicistický text do regionálních médií – příběh vysílačky v domě Horákových a jejich rodiny ve Velkém Zboží a podklady pro text pamětní desky na jejich domě. V plánu je též uspořádání dvou až tří besed pro veřejnost a školy se zaměřením na příběh vysílačky a širší připomenutí poděbradských obětí 2. světové války.

II. Pokračující grantové projekty

2.1	Virtuální muzeum perzekuce katolické církve (NAKI III Ministerstva kultury / Partnerskou organizací v projektu je Památník Terezín)		
Vedoucí projektu: Stanislava Vodičková		Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2023–2027
<i>Popis:</i> Cílem projektu je provést základní výzkum a vytvořit softwarové řešení, které bude sloužit jak pro realizaci výzkumu, tak k prezentaci výsledků široké veřejnosti. Výsledkem bude prostřednictvím internetu a mobilní aplikace elektronický přístup k výsledkům primárního výzkumu, jenž ve své komplexnosti poprvé mapuje a zpřístupňuje dokumentaci k pronásledování diecézních kněží, řeholníků a řeholnic katolické církve, kteří byli ordinováni na území českých zemí v letech 1938–1989.			
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2025 proběhne v Památníku Terezín vernisáž výstavy <i>Cesta katolické církve Protektorátem Čechy Morava</i> a prezentace výstavního katalogu. Výstava bude v tomto roce prezentována též ve farnosti Velehrad. Její německá mutace bude představena v Mnichově. Na jaře 2025 proběhne mezinárodní konference o perzekuci katolické církve v Protektorátu Čechy a Morava. V plánu je též příprava monografie o katolických duchovních v koncentračním táboře Dachau a vydání dílčích studií v odborných periodikách.			

2.2 Databáze pramenů k problematice politických represí vůči československým občanům a krajanům v Sovětském svazu (NAKI III Ministerstva kultury) / ÚSTR je v projektu partnerem Západočeské univerzity v Plzni		
<i>Vedoucí projektu:</i> Jan Dvořák	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023–2027
<i>Popis:</i> Hlavním cílem projektu je překonat značné limity výzkumu tématu politických represí vůči československým občanům a krajanům v SSSR způsobené nedostupností a roztržitostí základních pramenů v postsovětských, českých a slovenských archivech a paměťových organizacích. Projekt má za cíl vytvořit a zpřístupnit databázi těchto pramenů veřejnosti a zajistit jejich uchování. <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> Hlavní náplní činnosti projektu bude pokračování digitalizace dokumentů NKVD/KGB na Ukrajině, rešerše a digitalizace tematických dokumentů v dalších zahraničních a českých archivech, vývoj a plnění databáze obětí ve spolupráci s ZČU v Plzni. Dále bude prezentována kniha <i>Gulag a Československo: Válka</i>, připraveno vydání a prezentace knihy <i>Czechoslovak Jews in the Gulag</i> a zahájena příprava navazující publikace <i>Gulag a Československo: Velký teror</i>. V plánu jsou i další dílčí odborné a popularizační výstupy.		

III. Projekty pokračující z předchozích let

3.1 Čechoslováci v Gulagu – dokumentace politických represí v SSSR		
<i>Vedoucí projektu:</i> Adam Hradilek	<i>Další členové projektového týmu:</i> Jan Dvořák, Anna Chlebina, Jan Horník, Jaroslav Formánek, Jakub Daniček	<i>Doba realizace:</i> 2023–2028
<i>Popis:</i> Projekt Dokumentace politických represí v Sovětském svazu přímo navazuje na předchozí projekt Ústavu Čechoslováci v Gulagu realizovaný v letech 2014–2017. Jeho význam, hlavní témata, metodologie i personální obsazení jsou prakticky totožné, liší se však konkrétním zaměřením a výstupy. Oproti předchozímu projektu, který byl zaměřen hlavně na orálněhistorický výzkum, tvorbu dokumentárního cyklu ve spolupráci s Českou televizí a v omezené míře i na výzkum v zahraničních archivech, je tento projekt zaměřen zejména na digitalizaci a zpracování materiálů NKVD/KGB dotýkajících se čs. historie, jejich zpracování i uveřejnění v odborných i vzdělávacích výstupech (publikace, muzeum Gulag Online) a komparaci s dalšími prameny (rozhovory, vzpomínky, pozůstalosti). Během dosavadní činnosti Ústavu bylo zaznamenáno přes 40 rozhovorů s přímými pamětníky táborů Gulagu a celá řada rozhovorů s příbuznými perzekvovaných osob. Zároveň se podařilo shromáždit několik desítek osobních výpovědí pamětníků Gulagu z českých i zahraničních archivů. Výpovědi pamětníků, dokumentace k represím i terénní práce tvoří základ dosavadního		

výzkumu – snahu zmapovat jednotlivé osudy obětí represí a důvody, které k nim vedly. Kromě odborného přínosu, který s sebou přinese zmapování rozsahu, charakteru a časového vymezení represí, je cílem projektu i připomínka konkrétních lidských osudů.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Hlavní náplní činnosti projektu bude pokračování digitalizace dokumentů NKVD/KGB na Ukrajině, rešerše a digitalizace tematických dokumentů v dalších zahraničních a českých archivech, vývoj a plnění databáze obětí ve spolupráci s ZČU v Plzni. Dále bude prezentována kniha *Gulag a Československo: Válka*, připraveno vydání a prezentace knihy *Czechoslovak Jews in the Gulag* a zahájena příprava navazující publikace *Gulag a Československo: Velký teror*. V plánu jsou i další dílčí odborné a popularizační výstupy.

3.2 Dokumentace československých státních příslušníků popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech

<i>Vedoucí projektu:</i> Pavla Plachá	<i>Další členové projektového týmu:</i> Magda Veselská	<i>Doba realizace:</i> 2017–2025
--	---	-------------------------------------

Popis:

Dokumentace československých občanů popravených v Drážďanech v období nacionálního socialismu na základě rozhodnutí německých soudů je pilotním projektem postupné dokumentace všech popravených Čechoslováků. Realizátorem projektu je ÚSTR a Gedenkstätte Münchner Platz Dresden. Téměř dvě třetiny osob (téměř 900 z celkového počtu 1345), které byly v období nacismu popraveny v Drážďanech, pocházely z předmnichovského Československa. Projekt má detailně dokumentovat každý jednotlivý případ a zároveň postihnout obecná specifika Drážďan jako jednoho z center nacistické soudní perzekuce ve vztahu k našemu území. Cílem je komplexní zmapování všech v Drážďanech popravených Čechoslováků ve formě interní česko-německé databáze, a to především na základě vytěžení primárních historických pramenů a vyhodnocení získaných dat. Výsledky výzkumu budou veřejnosti zpřístupněny formou webového česko-německého portálu.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Ve spolupráci s projektovým partnerem a oddělením IT bude v roce 2025 pokračovat kontrola dat a funkčnosti databáze. Budou dokončeny česko-německé webové stránky projektu a zpracovávání zveřejňované dokumentace. Zároveň budou připraveny různé formy prezentace projektu odborné i laické veřejnosti. V plánu je též knižní publikace věnovaná popraveným v Drážďanech. Budou zahájeny práce na dokumentaci obětí dalších popravišť nacistického Německa, čímž bude naplněno původně plánované rozšíření pilotního projektu.

3.3 Agráři, živnostníci a národní demokraté v období protektorátu a druhé světové války (1939–1945). Odboj, kolaborace, přizpůsobení

<i>Vedoucí projektu:</i> Petr Anev	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023–2026
---------------------------------------	---	-------------------------------------

Popis:

Projekt se zabývá agrární stranou v posledním období její existence. Plánovaná monografie popíše vývoj hnutí od smrti agrárního vůdce Antonína Švehly v roce 1933 do zákazu agrární strany v roce 1945 a připomene i následné snahy o obnovení hnutí. Pokusí se objasnit příčiny zániku strany. Bude se zabývat působením agrárníků v posledních letech demokratické první republiky a zkoumat jejich roli v autoritativním režimu druhé republiky. Popíše osudy agrárníků v londýnském exilu, jejich podíl na odboji a kolaboraci v Protektorátu Čechy a Morava a ve Slovenském státě. Více pozornosti bude věnovat Košickému vládnímu programu, který stranu zakázal, a souzení agrárních vůdců ve třetí republice. Přiblíží orientaci agrární strany, která je dosud předmětem sporů.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

V roce 2025 bude pokračovat příprava monografie, která je hlavním výstupem projektu. Bude probíhat studium literatury a archivních materiálů k tématu, pozornost se zaměří především na agrární, živnostenský a národně demokratický odboj. Dílčím výstupem bude článek v revue Paměť a dějiny týkající se působení Ladislava Feierabenda v exilu v době druhé světové války.

3.4 Waffen-SS v Protektorátu Čechy a Morava

Vedoucí projektu:

Jan Vajskebr

Další členové projektového týmu:

Jan Zumr, Tomáš Zouzal

Doba realizace:

2024–2027

Popis:

Projekt analyzuje působení jednotek a útvarů Waffen-SS v Protektorátu Čechy a Morava, jejich dislokaci a činnost. Zařazuje jejich zdejší působení do mezinárodního kontextu a sleduje jej po vojenské, politické, hospodářské i sociální stránce. Sledován je podíl na represích, souvislosti s germanizací českých zemí a nasazení útvarů v rámci protektorátu i mimo něj.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

V roce 2025 bude prováděn archivní výzkum v českých (Archiv bezpečnostních složek, Národní archiv a Vojenský historický archiv) i německých archivech (Spolkový archiv v Berlíně-Lichterfelde, pobočka Spolkového archivu v Ludwigsburgu). V plánu je vydání příspěvků k tématu přednesených na konferenci Cvičiště SS Böhmen (Měřín, 2022) a odevzdání dalších dvou studií do zavedených odborných periodik.

3.5 Protektorát Čechy a Morava v éře Konstantina von Neuratha (1939–1941)

Vedoucí projektu:

Stanislav Kokoška

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2024–2025

Popis:

Projekt je zaměřen na vytvoření prvního svazku plánované trilogie nových dějin Protektorátu Čechy a Morava. První díl bude zahrnovat období od 15. března 1939 do 27. září 1941, kdy po krátkém období vojenské správy se stal říšským protektorem Konstantin von Neurath. Cílem je vytvoření klasické syntézy, která vedle politických dějin obsáhne rovněž hospodářský, sociální a kulturní vývoj na tomto území.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

V prvním čtvrtletí bude dokončena heuristická fáze projektu provedením tematických rešerší ve fondech Kancelář prezidenta republiky a Předsednictvo ministerské rady (uložen v Národním archivu). Studium literatury se soustředí na problematiku nacistické germanizační politiky v protektorátu. Hlavní úkol představuje příprava první verze rukopisu, která bude sloužit jako podklad pro připomínkové řízení. Naplánována je rovněž jedna dílčí studie k problematice českého fašismu v počáteční fázi protektorátu.

3.6 Prožitek aktivistické levicové mládeže a její vliv na společnost v období protektorátu

<i>Vedoucí projektu:</i> Blanka Zubáková	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024–2027
<i>Popis:</i> Cílem projektu je zpracování působení a aktivit odbojové organizace Národní hnutí pracující mládeže. Součástí výzkumu je posouzení vlivu válečného prožitku této sociální skupiny na poválečné uspořádání a smýšlení společnosti.		
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2025 bude pokračovat studium archivních materiálů. Zároveň bude dokončena odborná studie zaměřená na pramennou základnu a metodologii, která vyjde v odborném periodiku. V plánu je též vypracování studie k osobě konfidenta Františka Šmída alias Velkého Franty. Budou zahájeny přípravy workshopu na téma „Mládež za protektorátu“, plánovaného na rok 2026.		

3.7 České fašistické organizace v Protektorátu Čechy a Morava

<i>Vedoucí projektu:</i> Dita Homolová	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024–2027
<i>Popis:</i> Cílem projektu je analyzovat české fašistické a protofašistické organizace, jejichž činnost vrcholila v protektorátním období nepokrytou kolaborací, s důrazem na jejich ideové podhoubí, na duchovní inspirátory a faktické předobrazy a genezi jejich postojů.		
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> V prvním čtvrtletí bude pokračovat primární archivní výzkum. Studium archivních materiálů bude probíhat v SOA Litoměřice a SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov. Heuristická část výzkumu se bude zaměřovat také na další studium dobového tisku a odborné literatury. Zároveň budou prvotní výsledky výzkumu prezentovány v podobě studie v časopisu Paměť a dějiny. Ve druhém až čtvrtém čtvrtletí se práce v projektu bude nadále zaměřovat na studium archivních materiálů, dobového tisku a literatury a budou realizovány studijní cesty do archivů.		

3.8 Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Ďáblicích – dějiny, paměť a současnost

<i>Vedoucí projektu:</i> Petr Blažek	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2021–2025
---	---	-------------------------------------

Popis:

V roce 2025 bude pokračovat archivní výzkum, zejména v ABS, AHMP a Národním archivu. Pozornost bude soustředěna na jednotlivé kauzy spojení s masovými hroby v Ďáblicích a na srovnání s podobnými místy v Polsku a Maďarsku. Na projektu bude řešitel spolupracovat po celý rok pracovnice Národního archivu PhDr. Alena Šimánková, která se bude zabývat zejména archivními rešeršemi. Řešitel je členem pracovní komise při Úřadu vlády ČR, kde v minulosti získal řadu cenných dříve nedostupných archivních pramenů (ÚDV, Správa pražských hřbitovů, Anatomický ústav 1. LF UK, SBPV atd.). Bude dokončena databáze všech osob, jejichž ostatky byly uloženy v letech 1945-1951 na Ďáblickém hřbitově. Na základě spolupráce s PhDr. Alešem Kýrem, předsedou SBPV Jiřím Línkem a dalšími členy komise byly po porovnání s uvedenou databází získány další přesné údaje k uložení ostatků politických vězňů. Řešitel spolupracuje na zprávě, kterou bude předložena v roce 2025 komise vládě ČR. Současně již oslovil několik odborníků pro připravovanou publikaci, která se bude sestávat z edice dokumentů, seznamů a studií. Připravována bude v roce 2025, dokončena o rok později. Mimo projekt budou připraveny k vydání další publikace, zejména tematické číslo časopisu Paměť a dějiny. K tématu je také v létě 2025 ve spolupráci s dalšími institucemi plánována výstava. Řešitel je předsedou redakční rady časopisu *Paměť a dějiny*.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

V roce 2025 je plánované anglické, polské a ukrajinské vydání knihy BLAŽEK, Petr: *Živé pochodně v sovětském bloku: Politicky motivované případy sebeupálení v letech 1966–1989*. ÚSTR, Praha 2019, 472 s. Pokud se získají prostředky, navrženy budou další jazykové mutace (maďarská). Připravena bude také publikace o Památníku tří odbojů v Lošanech (spoluautor doc. Tomáš Hradečný). V roce 2025 vyjde tematické číslo časopisu Paměť a dějiny, které řešitel připravuje jako garant. Další akce pořádané ve spolupráci s Muzeem paměti XX. století budou dohodnuty s vedením ÚSTR.

3.9 Odboj a perzekuce křesťanů v období nacismu a komunismu (1938-1989)

Vedoucí projektu:

Markéta Doležalová

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2025

Popis:

Tento projekt se dlouhodobě zaměřuje na badatelské i popularizační výstupy k tématu nacistické a komunistické perzekuce vůči křesťanským církvím, především největší působící v ČSR, církve římskokatolické, věnuje se též osudům duchovních osob i laiků v období 1938–1989.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

V rámci série mezinárodních konferencí k tématu *Církve a náboženské společnosti za železnou oponou, část II. 60. léta.*, bude během března-dubna zaslána pořadateli-bratislavskému ÚPN, písemná anglojazyčná verze příspěvku *Antonie Vojtěcha Hasmandová: politická vězenkyně 50. let a inspirativní osobnost nejen řeholního života.* / *Antonie Vojtěcha Hasmandová: A Political Prisoner of the 1950s and an inspiring Personality not only of Religious Life.* Bude uveřejněna některým respektovaným zahraničním nakladatelstvím společensko-vědní literatury, např. v německém LTR Verlag.

Aktivní účast na mezinárodní konferenci *Kladivo a kovadlina. Cesta katolické církve Protektorátem Čechy a Morava* ve dnech 29.–30. dubna 2025 ve spolupráci s Památníkem Terezín, příspěvek na téma: *Vlastenecká činnost a odpor okupačním úřadům ze strany českých řeholnic či katolických laiček (pracovní název).*

3.10 Výběrová edice k akci „Ř“ likvidace ženských řeholí a kongregací

Vedoucí projektu: Markéta Doležalová	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2025
<i>Popis:</i> Uvedený projekt na základě archivních pramenů a řádových/kongregačních kronik mapuje likvidaci ženských klášterů, domů a institucí spravovaných a provozovaných nejvýznamnějšími ženskými řeholemi a kongregacemi včetně důsledků, které toto mělo např. pro úpadek sociální a zdravotní péče v ČSR v 50. letech a konkrétních dopadů na osudy jednotlivých osobností řeholnic, politických vězenkyň i opomíjených obětí internace, centralizace a dalších forem perzekuce, především v průběhu 50. let minulého století.		
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> První polovina března, na základě dohody s p. Škodou respektující vytiženost produkčního úseku, předání rukopisu publikace: <i>Služebnice svého Pána. Významné ženské řehole a kongregace za perzekuce komunistickým režimem koncem 40. a v 50. letech minulého století. Ve světle kronik kongregací a výběru komentovaných dokumentů z provenience potlačovatelského aparátu.</i> (pracovní název). <i>Anotace:</i> Problematika perzekuce ženských řeholí a kongregací v časech utvrzování moci komunistického režimu sovětského typu v poválečné ČSR je do značné míry opomíjeným tématem. Publikace si klade za cíl též s využitím komentovaných dobových dokumentů hledat odpovědi na následující otázky: nakolik se komunistický režim inspiroval v úsilí likvidovat v české společnosti dobře etablované ženské řehole sovětskými vzory? Neřídil se spíše staršími „domácími“ příklady – rušení „neužitečných“ řeholí a klášterů za osvíceneckého josefinismu v 80. letech 18. století nebo postupy při tzv. Kulturkampfu v „bismarckovském“ Prusku? Jak se režim vypořádal se skutečností, že za často průkopnický vedené služby řeholnic ve zdravotnické a sociální péči neměl prakticky náhradu? Jaké strategie volily jednotlivé řehole a kongregace tváří v tvář reálné hrozbě své úplné likvidace? Byly tyto strategie z dlouhodobého hlediska alespoň relativně úspěšné a pokud ano, co úspěch podmiňovalo? Budou vyzdvíženy charismatické a inspirativní osobnosti v čele kongregací. Dále budou pojednány případy začlenění řeholnic a jejich představených do monstrprocesů a jejich následný trestní postih, jakož i propagandistické kampaně využívající letitá progresivistická a „volnomyšlenkářská“ klišé či předsudky vůči „jeptiškám jako obětem nedobrovolného věznění v kláštorech, ubožáčkám zmanipulovaným tmářskými pověrami atd.“. Rozsah: 250, maximálně 300 stran; fotografické přílohy z materiálů ABS, archivů kongregací nebo autorky, komentované dokumenty max. v počtu 40–50. Recenze publikací na témata související s osudy žen, charakterizovaných mimo jiné i jejich náboženskou příslušností, pro PaD, SI, Soudobé dějiny atd. Přednášková činnost pro nejširší veřejnost připomínající odkaz osobností z řad ženských řádů a řeholí př.: Žofie Bohumila Langrová, Vojtěcha Antonie Hasmandová, Anna Eliška Pretschnerová, Marta Marie Vintrová atd.		

3.11 Příslušníci VI. sektoru Velitelství Státní bezpečnosti 1951-1952 – biografický slovník		
<i>Vedoucí projektu:</i> Jan Kalous	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024-2026
<i>Popis:</i> Projekt se zaměří na představení příslušníků VI. sektoru Velitelství Státní bezpečnosti v letech 1951-1952. Právě v tomto období vyvrcholily represe a perzekuce odpůrců komunistického režimu. Současně KSČ prosazovala své cíle konstruováním politických procesů (včetně těch s nejvyššími představiteli KSČ). Na přípravě procesů se významně podíleli právě příslušníci vyšetřovacího sektoru StB. Proponovaný biografický slovník představí jednotlivé příslušníky a postaví jejich kariéry do širšího dobového a místního kontextu. Hlavním výstupem projektu bude biografický slovník příslušníků. Heslo bude mít jednotnou strukturu. Další součástí publikace bude úvodní studie o vyšetřovacím sektoru StB a sociologická studie (analýza vytvořeného reprezentativního souboru příslušníků). <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2025 se projekt zaměří na psaní biografických hesel, případně na archivní výzkum (ABS, Národní archiv, ÚPN Bratislava, VHA, příp. oblastní archivy).		

3.12 Film a dějiny		
<i>Vedoucí projektu:</i> Petr Kopal	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2022–2025
<i>Popis:</i> Schválený interní projekt Film a dějiny (006) – akt. téma: „Žánry a archetypy: jejich aktualizace a exploatace v kinematografii 1939–1989“ – se zaměřuje na zkoumání zvláště komunistické filmové propagandy, s akcentem na roli žánrů (krimi, detektivka, dobrodružný); „žánrové“ téma otevřela projektová konference „Bezpečnost a film (krimi)“. V r. 2023 se pak uskutečnila další konference, tentokrát o filmových/televizních obrazech nepřítele. V r. 2025 vyjde 1. ze 2 hl. závěrečných výstupů: „Film a dějiny 9. Bezpečnost“. Do konce roku bude odevzdán rukopis 2. výstupu: „Film a dějiny 10. Hrozba – obraz nepřítele“. Také v r. 2025 bude pokračovat archivní výzkum (zahájený v r. 2022). <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> Finalizace dvou knih: KOPAL, Petr a kol.: <i>Film a dějiny 9. Bezpečnost</i> (vyd. plánováno 2025); KOPAL, Petr a kol.: <i>Film a dějiny 10. Hrozba – obraz nepřítele</i> (odevzdání textu 2025). Realizace několika filmových seminářů – kat. „čtvrteční semináře pro veřejnost“. Pokračování archivního výzkumu k tématu filmová/televizní propaganda (zvl.) po roce 1948. (I/ NFA Praha; II/ Archiv ČT; III/ ABS: HSTD; IV/ SFÚ: Dokumentácia.) Vypracování nové interní projektové žádosti.		

3.13 Protikomunistické letáky a tiskoviny v totalitním Československu 1948–1953		
<i>Vedoucí projektu:</i> Petr Mallota, Martin Jindra	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2014–2025
<i>Popis:</i> Projekt na základě archivního výzkumu zdokumentuje v plné šíři existenci „protistátních“ letáků i obdobných ilegálních tiskovin, jež vznikly v Československu jako výraz odporu proti totalitní moci v letech 1948–1953. Projekt analyzuje tyto materiály z hlediska formy a obsahu a srovnává je s obdobnými materiály z let nacistické okupace ČSR a s protikomunistickými materiály z jiných sovětských satelitů. Posuzuje jejich význam a dopad (kvantifikuje jejich výskyt s pomocí hlášení stanic SNB, v archivech zaznamenaných tajných zpráv, výpovědí svědků a přímých aktérů, rozhovorů s pamětníky apod.). Uvádí je do historických souvislostí a charakterizuje jejich autory a šířitele (regionální hledisko, motivace, třídní původ, náboženství atd.). Finálním výstupem bude edice dokumentů (letáků). <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> Projekt byl z důvodu pracovního vyčerpání hlavního řešitele dočasně přerušen. V průběhu roku 2024 byl obnoven – sepsána studie Protirežimní letáky odbojové organizace Světлана. V roce 2025 se autoři zaměří na letákové akce uskutečněné bezprostředně po komunistickém puči i na akce probíhající v dalších měsících roku 1948 (s mírným přesahem do počátku roku 1949). Danou problematiku postihnou prostřednictvím tří studií, z nichž jedna bude mít podobu širšího (syntetizujícího) pohledu.		
3.14 Virtuální muzeum perzekuce katolické církve na území českých zemí v letech 1938–1989		
<i>Vedoucí projektu:</i> Stanislava Vodičková	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023–2027
<i>Popis:</i> Cílem projektu je provést základní výzkum a vytvořit softwarové řešení, které bude sloužit jak pro realizaci výzkumu, tak k prezentaci výsledků široké veřejnosti. Výsledkem bude prostřednictvím internetu a mobilní aplikace elektronický přístup k výsledkům primárního výzkumu, jenž ve své komplexnosti poprvé mapuje a zpřístupňuje dokumentaci k pronásledování diecézních kněží, řeholníků a řeholnic katolické církve, kteří byli ordinováni na území českých zemí v letech 1938–1989. <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> 1/ Odevzdání textu do kritického katalogu a příprava dvou panelů mezinárodní výstavy Kladivo a kovadlina (otevřena 29. dubna 2025) 2/ Aktivní účast na mezinárodní konferenci Kladivo a kovadlina. Cesta katolické církve Protektorátem Čechy a Morava (29. dubna–30. dubna 2025)		

- 3/ Odevzdání rukopisu monografie Pius XII z českého pohledu
 4/ Spoluautorství rozhlasového podcastu k propagaci mezinárodní výstavy Kladivo a kovadlina

3.15 Dispozice s umělecko-historickým mobiliářem při sistaci klášterů v roce 1950 na příkladu benediktinských opatství Rajhrad a Broumov

<i>Vedoucí projektu:</i> Eva Richtrová	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024-2026
<i>Popis:</i> Výzkum se zaměřuje na průběh a politické a hospodářské okolnosti procesu konfiskace umělecko-historických předmětů z majetku mužských řeholních řádů. Výzkumným záměrem je sestavení podrobného popisu a srovnání průběhu, okolností a výsledků tzv. vyklizovací akce klášterů (akce VK) v kláštorech Broumov a Rajhrad, stanovení metodologických postupů pro heuristiku a kritiku (interpretaci) písemných pramenů za účelem rekonstrukce původního stavu movitého majetku a posouzení ztrát na tomto majetku obou opatství. Pozornost je věnována pozici tématu nejen v současné historiografii, ale též jeho rezonanci v širším společenském povědomí, včetně praktického využití předmětů z řeholního majetku v muzejních sbírkách a expozicích, respektive edukaci s cílem přispět ke kultivaci veřejné debaty prostřednictvím hlubší kontextuální reflexe dopadů zkoumaných procesů.		
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> 1.–4. čtvrtletí: Průběžné pokračování heuristiky na území ČR. Navázání kontaktů s kolegy ze Slovenska a hledání styčných (mj. metodologických) bodů výzkumu. Aktivní účast na konferenci. 1. čtvrtletí: Odevzdání do tisku studie věnované klášterním knihovnám ponechaným in situ. 3. čtvrtletí: Odevzdání disertační práce (FF MU), která bude po přepracování a dopracování podkladem monografie.		

3.16 Československo – lední hokej v éře normalizace (1969-1989)

<i>Vedoucí projektu:</i> Jaroslav Rokoský	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2024-2027
<i>Popis:</i> Lední hokej je českým národním sportem. Historie českého hokeje je letitá a bohatá, ale i s temnějšími kapitolami za nacistické okupace a v éře komunismu, obzvláště za stalinismu, kdy hokejoví mistři světa skončili v žaláři a pak i po srpnu 1968 za časů sovětské okupace. Projekt na základě archivního výzkumu zdokumentuje v plné šíři existenci populárního sportu v obou dekadách „normalizace“ v historickém kontextu a širších dobových souvislostech. První dekáda „normalizace“ byla pro společnost truchlivým časem, v dusivé atmosféře nehybnosti přinášel lední hokej možnost úniku z tíživé		

politické reality a zábavu při hokejových kláních v ochozech zimních stadiónů, u televizních obrazovek a rozhlasových přijímačů. Československo patřilo k hokejovým velmocem: třikrát vyhrálo mistrovství světa, zazářilo na Kanadském poháru a vpravdě krůček bylo od zlaté olympijské medaile v Innsbrucku. Sport a politika byly však úzce propojeny v éře studené války. Lední hokej se proto musel vypořádávat s rozličnými zásahy stranických funkcionářů, s rostoucí emigrací hokejistů na Západ a s ideologickým dozorem Husákovy „normalizace“, včetně dohledu Státní bezpečnosti při mezinárodních akcích. Osmdesátá léta na to plynule navázala, po generační výměně Československo získalo opět titul mistrů světa a slavilo úspěchy na mezinárodním kolbišti. Jak fungoval normalizační systém, v němž byli nuceni se hokejisté pohybovat a který reprezentovali? Jak se projevovala rivalita se Sovětským svazem? Jak využívala propaganda špičkové hokejisty? Jaká byla materiální podpora ledního hokeje? Jak se utíkalo za železnou oponu? Peripetie československého ledního hokeje si zaslouží, aby neupadly do zapomnění stejně jako mrazivé společenské ovzduší, v němž tehdy Češi a Slováci žili, pevně sevření krunýřem komunistické moci.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Cílem projektu v roce 2025 je ještě dokončit základní výzkum v archivech v České republice (Národní archiv, ABS) a začít výzkum ve Slovenské republice (Národní archiv, ÚPN). Současně bude probíhat reflexe dobového tisku (Rudé právo, Československý sport, Stadion). V neposlední řadě půjde o nahrávání a zpracování rozhovorů s pamětníky.

3.17 Dějiny StB

<i>Vedoucí projektu:</i> Libor Svoboda	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2019 -
<i>Popis:</i> Práce na III. dílu Dějiny StB 1954–1969. Plán odevzdání 31. 12. 2025.		
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> Odevzdány dva díly Dějiny StB 1945–1948 Dějiny StB 1949–1953		

3.18 Odboj a odpor proti kolektivizaci na české vesnici. Společenská reflexe a problémy a limity interpretace

<i>Vedoucí projektu:</i> Martin Tichý	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2021–2025
<i>Popis:</i>		

Projekt vychází z tématu kolektivizace zemědělství v bývalém Československu a soustředí se na analýzu možných forem odporu a odboje proti komunistickému režimu. A to v prostředí české vesnice právě v době její kolektivizace (prostřednictvím konkrétních – modelových – případů). Pozornost bude zaměřena na motivaci k takovému nejen osobnímu chování a postojů jednotlivých aktérů či skupin. Finální podobu výstupu projektu představuje odborná monografie.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Plánované dílčí kroky:

Bude proveden pouze již doplňující archivní výzkum (SOA Hradec Králové, NA a ABS). A to podle potřeb realizovaného textu.

Výstup: text odborné monografie bude odevzdán v červnu 2025

Tematický nástin textu – mimo úvodu a závěru:

Na případ Vladimíra Cermana ukazují jak kolektivizace a s ní spojené politické procesy zasahovaly do sice se proměňující, ale do značné části stále ještě tradiční struktury venkovského obyvatelstva.

Případ Josefa Klečky umožní propojit fenomény protinacistického a protikomunistického odboje, stejně jako poukázat na limity v interpretaci pramenů.

Na případu Náchodské Babice a na událostech v Dobrušce, a následných procesech, se pokusím analyzovat sociální východiska a motivace vzdoru vůči komunistickému režimu (panství).

Výše uvedené procesy (včetně dalších příkladů) jsou zároveň modelovými doklady aktivistického přístupu StB při jejich vyšetřování.

Případ Josefa Honse připomene téma osob zemřelých při vyšetřování a na problémy, které jsou s touto doposud málo probádanou problematikou spojeny, jedná se například o ztížené možnosti rehabilitací po roce 1989.

Na několika případech se prostřednictvím dobových archivních pramenů pokusím rekonstruovat cosi jako veřejné mínění (jak lidé o „trestné činnosti“ v daných lokalitách hovořili).

Na případu Josefa Ptáka poukazují na limity poznání a interpretace po roce 1989. Včetně rozdílného historického a právního vnímání a hodnocení daného případu.

Kapitolu Propaganda a mediální obraz (jedná se o pracovní název) vystavím z několika vzájemně se doplňujících případů. A různorodé a proměňující se přístupy propagandy, tak jak se změnila v období let 1948 až 1989.

3.19 Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova

Vedoucí projektu:
Jiří Urban

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:
2020-22, 2024-25

Popis:

Problematika státních zemědělských podniků a jejich role při prosazování kolektivizace venkova patří dodnes mezi nejvíce opomíjená témata ve výzkumu kolektivizace venkova (vedle dalších témat jako strategie odporu proti kolektivizaci, sociální postavení a postoje preferovaných vrstev zemědělských dělníků, maloročníků a tzv. kovorolníků, role žen při prosazování kolektivizační myšlenky). Na rozdíl od mnohých inspirativních výsledků zahraničních historiografií (především americké a anglosaské sovětologie, z evropských historiografií pak především rumunské, německé a polské), zůstává u nás zpracovávání těchto témat jen v rovině ojedinělých dílčích studií, anebo na své badatelské uchopení stále čeká. Tématu československých státních zemědělských podniků byla dosud věnována jen naprosto minimální badatelská pozornost (Zich, 1968; Pešek, 1985), ačkoli na potřebu komplexního primárního výzkumu úlohy strojních a traktorových stanic (STS) a československých státních statků (ČSSS) v procesu kolektivizace poukazoval již koncem 70. let nestor agrárních dějin Samuel Cambel.

Při řešení projektu byl primární výzkum zaměřen na Gigant Smiřice, který byl budovaný jako „výkladní skříň“ údajných předností socialistické živočišné velkovýroby a představuje tak důležitého reprezentanta československých státních statků při prosazování kolektivizace zemědělství. Při výzkumu jsou kladeny následující otázky: V jaké fázi kolektivizačního vývoje byl vybraný státní zemědělský podnik ustaven? Za jakým účelem a s jakým očekáváním? S jakou státní podporou? Jakou personální politiku uplatňoval? Jaký důraz byl kladen na politická školení? Docházelo k zapojování pracovníků do agitačních akcí? Jakou formou? Jaký prostor mělo jejich vedení v podmínkách centrálně plánované ekonomiky? Jakou roli sehrávala a jakých forem nabývala perzekuce zemědělských odborníků?

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Jedná se o závěrečný rok projektu Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova, práce je tedy soustředěna na analýzu shromážděných pramenů, sumarizaci výsledků a sepsání a odevzdání rukopisu monografie. Archivní výzkum bude mít v závěrečném roce projektu pouze doplňující charakter a bude zaměřený jednak na nezpracované regionální fondy (Státní oblastní archiv v Hradci Králové, f. Státní statek – Velkovýkrmny Smiřice 1948-2006 (nezprac.), f. Revoluční odborové hnutí – závodní výbor Státní statek Smiřice 1951-1995 (nezprac.), jednak na dílčí doplnění z centrálních fondů (Národní archiv, f. Ministerstvo státních statků; f. Zemědělské oddělení ÚV KSČ).

Vedle toho se bude garant podílet na organizaci mezinárodní konference s pracovním názvem Kolektivizace zemědělství v sovětské sféře vlivu, kterou ÚSTR plánuje uspořádat v říjnu 2025 v Praze. Pokud jde o přednášky pro veřejnost, v plánu jsou vystoupení v Pohoří u Dobrušky (ve spolupráci s Asociací soukromého zemědělství ČR), v Prostředním Lánově (ve spolupráci s Infocentrem Lánov), v Litomyšli (ve spolupráci s Regionálním muzeem v Litomyšli) a u příležitosti 100. výročí založení Selských jízď.

3.20 Boj o Boha – život a dílo židovského filosofa, politického vězně z 50. let a disidenta Maxima Durena (1906–1983)		
Vedoucí projektu: Miroslav Vodrážka	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2023–2025
<i>Popis:</i> Boj o Boha – život a dílo židovského filosofa, politického vězně z 50. let a disidenta Maxima Durena (1906–1983) bude první publikací, která umožní veřejnosti seznámit se s výjimečnou solitérní osobností (vl.jm. Maxmilián Dürnfeld), jehož samizdatové filosofické, náboženské a básnické práce tvoří asi čtyři desítky rukopisů. Projekt bude ukazovat, jak jeho protikomunistické aktivity byly pevně spjaty s radikální náboženskou zkušeností, zejména když od poloviny třicátých let 20. století začal důsledně zastávat filosofické protimarxistické stanovisko a propagovat vlastní ideu „náboženského evolucionismu“. Svým nekompromisním bojem proti režimu se stal příkladným reprezentantem první vlny protikomunistického odboje a disentu a za rozšiřování vlastního nezávislého časopisu a spisu adresovaného přímo i prof. Zdenku Nejedlému „Antimarx čili od marxistického despotismu ke svobodnému socialismu“ byl v roce 1957 odsouzený za podvracení republiky. Klíčové zkoumání projektu se prostřednictvím díla a životního příběhu zaměří na otázku, co znamená být Židem v souvislosti s totalitními dějinami 20. století. Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy: publikace a její prezentace.		

3.21 Systémově zneužitá a zneužívající československá psychiatrie v soft-sovětském stylu (1948–1989)		
Vedoucí projektu: Miroslav Vodrážka	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
<i>Popis:</i> Tato kritická studie spolu s desítkami dokumentů dokládá na základě konkrétních dobových příkladů, že pojem „zneužívání psychiatrie“ je třeba definovat a pojímat v širším slova smyslu a zejména z hlediska jeho realizace v rámci totalitárního systému. Dosavadní úzké chápání pojmu redukuje problém pouze na zneužívání odborných lékařských znalostí či tzv. „chybných diagnóz“, terapeutických postupů, účelových teorií a využívání lékařů-psychiatrů, kteří se tak stávali „nástroji perzekuce vůči oponentům režimu“. Tím ale nepostihuje a zejména nevysvětluje komplexně historický problém zneužívání československé psychiatrie v soft-sovětském stylu v letech 1948–1989. Badatelská práce se tak stává i historickým příspěvkem k problému vyrovnání se s minulostí. Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy: Vydání knižní publikace s dokumenty jaro 2025		

3.22 StB a Stasi, 1950–1989		
Vedoucí projektu: Tomáš Malínek	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2023–2026

Popis:

Projekt mapuje spolupráci mezi československou a východoněmeckou tajnou policií v období od založení Stasi (1950) do roku 1989. Základní výzkumné otázky zní: Jaké byly hlavní oblasti spolupráce? Jak byla tato spolupráce organizačně a personálně zajištěna? Jak vztahy mezi StB a Stasi ovlivnily krize systému v obou zemích (1953, 1968, 1989)? Jakým způsobem do vztahů mezi StB a Stasi vstupovala KGB? Kromě odpovědí na výše uvedené otázky bude práce obsahovat také podrobnější popis a vyhodnocení několika vybraných akcí, na jejichž provedení se StB a Stasi podílely.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Vzhledem k paralelně probíhajícímu dokončování projektu *Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989* může řešitel reálně začít s prací až v roce 2024. Předpokládané ukončení projektu se tak posunuje do roku 2027.

První rok projektu bude věnován především základnímu archivnímu výzkumu v ČR a Německu (Archiv bezpečnostních složek, Stasi-Unterlagen-Archiv, Národní archiv ČR, Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR) a studiu sekundární literatury. Ve čtvrtém čtvrtletí roku 2023 bude publikován první výstup: studie na téma *StB a Stasi v letech 1950–1961*.

3.23 Československý stát a vrcholoví sportovci v zahraničí (1969–1989)

Vedoucí projektu:
Adam Havlík

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:
2023–2026

Popis:

Cílem projektu je na příkladu vybraných sportovních odvětví (za kolektivní sporty lední hokej a kopaná, za individuální tenis a atletika) ukázat, jak fungoval „export“ vrcholových sportovců za hranice Československa a tzv. východního bloku a zároveň dohled nad nimi v období tzv. normalizace, tedy v letech 1969–1989. Kontakty čs. sportovců se „západem“ a formy kontroly ze strany represivních složek budou zmapovány skrze jednorázové zahraniční akce (závody, turnaje), „legální“ kariéry profesionálních sportovců v zahraničí a též nelegální cesty za kariérami přes tzv. železnou oponu tedy emigrace čs. sportovců.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Z důvodu dokončování práce na projektu *Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989* a dalším aktivitám v rámci ÚSTR (práce na naplňování zákona 455/2022 Sb.) byla heuristická část projektu odložena. Práce na ní bude znovu započata po dokončení projektu k *Dějínám státobezpečnostních složek*.

3.24 Činnost a organizace čsl. vojenské rozvědné služby 1945–1990

Vedoucí projektu:
Daniel Povolný

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:
2023–2026

Popis:

Vojenská rozvědná služba v letech 1945–1951 díky Reicinově vlivu prakticky podléhala vojenské kontrarozvědce. Po přesunu VKR pod MNB, a posléze pod MV, se sice vojenská rozvědka osamostatnila, ale její pověst značně utrpěla po defekci pplk. Tišlera v roce 1959. Vzhledem k jeho znalostem a zcizeným písemnostem musela být služba zásadně reorganizována. Demokratizační pražského jara proces v roce 1968 se promítl i do činnosti ZS GŠ a za „prohřešky“ během něj a srpnové okupace musely odejít desítky jejích příslušníků předčasně z armády. Projekt by tedy měl popsat v čase (1945–1990) tyto proměny a vývoj, jak samy o sobě, tak ve vztahu k armádě, StB, KSČ a k občanské společnosti, včetně reprezentativního výběru kauz z jednotlivých období dokreslujících náplň činnosti příslušníků čs. vojenské rozvědné služby.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Pokračovat ve vyhledávání relevantních materiálů pro období 1945–1960 ve fondech ABS, VÚA aj. Koordinace týmu spolupracovníků a zaměření se na základní body výzkumu, příprava na zpracování finální publikace.

Dr. Miloslav Púčik vydá knihy Agenturný úsek československé vojenské rozvědky v letech 1960–1989 a Strategický agenturný průzkum československé vojenské rozvědky 1960–1989 jako výstup týmu.

3.25 Zápas o veřejný prostor. Kolektivní protesty obyvatelstva v Československu v podmínkách státně socialistické diktatury, 1948–1989

<i>Vedoucí projektu:</i> Jakub Šlouf	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023–2027
<i>Popis:</i> Hlavním cílem předkládaného projektu je komplexní analýza vývoje kolektivního veřejného protestu obyvatel v různých fázích československé státně socialistické diktatury let 1948–1989. Největší a nejznámější vlny veřejných protestů se odehrály v roce 1948 (v reakci na nastolování diktatury), v roce 1953 (v důsledku měnové reformy), v letech 1968–1969 (proti okupaci a demontáži tzv. obrodného procesu) a v roce 1989 (během Sametové revoluce). Hlavním výstupem projektu bude dvoudílná odborná monografie analyzující komplexním způsobem vývoj kolektivního protestního jednání obyvatel Československa v podmínkách socialistické diktatury. První díl této monografie bude zaměřen na období let 1945–1968, druhý pak na období let 1968–1989. <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> V rámci projektu bude probíhat zejména heuristická příprava a studium pramenů. Po dohodě s vedením ústavu bude oproti plánu vydána recenzovaná kolektivní monografie zahrnující příspěvky z nedávné prosincové konference v Knihovně Václava Havla a tematicky odpovídající texty dalších autorů.		

3.26 Nechtěná mládež. Kriminalita mládeže a snahy o její potlačování v komunistickém Československu (1948–1989)

<i>Vedoucí projektu:</i> Jaroslav Pažout	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2023–2026
---	---	-------------------------------------

	Tomáš Bursík, Miriama Fialkovičová, Matej Smida, Alena Šimánková, Dorota Tóthová, Tomáš Vilímek, Adam Zítek	
<i>Popis:</i> Projekt si klade za cíl komplexně zanalyzovat vývoj kriminality mládeže v komunistickém Československu v letech 1948–1989, a to ve všech jejích klíčových kategoriích, kterými jsou především hospodářská, násilná a politicky motivovaná trestná činnost (posledně uvedené vnímáno samozřejmě pohledem režimu), majetková a mravnostní delikvence. Pozornost bude v této souvislosti věnována proměnám trestněprávní politiky, včetně kriminalizace různých forem nonkonformního jednání mladých lidí, v demokratických zemích většinou tolerovaných. V kontextu státní a stranické politiky vůči mládeži bude zkoumáno, jakým způsobem se snažily politické, společenské, hospodářské, správní a další orgány a společenské organizace (Československý svaz mládeže, Socialistický svaz mládeže, Národní fronta aj.) čelit kriminalitě mládeže, která byla považována po celou dobu existence komunistického režimu za závažný celospolečenský problém. Analyzována tak budou mj. opatření represivního, preventivního a profylaktického rázu či snahy o převýchovu „narušené“ mládeže a usměrnění tzv. volné mládeže.		
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2025 bude probíhat heuristická fáze, především studium v archivech v ČR a na Slovensku. Vzhledem k finanční situaci se bude jednat o případných úpravách projektu.		

3.27 Skrytá církev pohledem žen		
<i>Vedoucí projektu:</i> Eva Vybíralová	<i>Další členové projektového týmu:</i> Johana Bronková	<i>Doba realizace:</i> 2022–2025
<i>Popis:</i> Pohled na skrytou církev v Československu je zásadně ovlivněn výpověďmi především mužů. Jak ale vnímaly ženy podzemní církev, především tu část, která vznikla působením tajného biskupa Felixe M. Davídka (1921–1988)? A to především ty ženy, jejichž manželé se v této části církve angažovali? Ženský pohled vnáší do této tematiky novou perspektivu. Jedná se vůbec o první projekt zabývající se tématem ženské perspektivy v diskurzu týkajícím se skryté církve.		
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> Rukopis monografie.		

3.28 Dějiny Charty 77		
<i>Vedoucí projektu:</i> Petr Placák	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2021–2025
<i>Popis:</i> Cílem projektu je popsání dějin Charty 77 ne z pohledu statické historiografie, jaká se používá, ale mezioborově jakousi komparativní esejí. Na příkladu Charty budou popsány možnosti, prostředky i účel občanského vzdoru v totalitním režimu.		

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:
Projekt bude v roce 2025 končit – bude odevzdána závěrečná monografie.

3.29 Formy existence římskokatolické církve v českých zemích mezi lety 1968 a 1989

<i>Vedoucí projektu:</i> Michal Sklenář	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2021–2025
<i>Popis:</i> Projekt je zaměřen na vybrané skupiny („buňky“) v rámci římskokatolické církve v Československu mezi lety 1968 a 1989. V první části ukazuje nástroje ateizace společnosti a její rozsah. Druhá část projektu ukazuje strategie uvnitř církve a strategie, pomocí nichž čelila marginalizaci a útlaku. Výzkum českého prostředí je začleněn do širšího kontextu evropských dějin 20. století (fenomén sekularizace) a světových církevních dějin (II. vatikánský koncil). <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> V roce 2024 se uskutečnily rozhovory s pamětníky (zástupci vybraných konkrétních skupin) a cíl byl směřovat k dokončování připravované monografie; nadále probíhá příprava studie související s Českým ekumenickým překladem. Závěrečná monografie z projektu bude odevzdána na začátku roku 2025. Aktuálně připravována kapitola do kolektivní monografie navazující na konferenci Film a dějiny: hrozba – obraz nepřítele.		

3.30 Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1953–1968

<i>Vedoucí projektu:</i> Milan Bárta – Libor Svoboda	<i>Další členové projektového týmu:</i> Daniel Povolný, Petr Dvořáček, Libor Bílek	<i>Doba realizace:</i> 2020–2024
<i>Popis:</i> Dějiny StB v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období. Tento projekt zkoumá historii v letech 1953–1968, mezi obdobím největších politických procesů a nástupem tzv. normalizace. Státní bezpečnost v té době získala základní podobu, konstituovala metody práce a postupy, jaké známe až do roku 1989. Projekt naváže na předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu budou (podobně jako v prvním dílu) považovány organizační členění a zaměření činnosti/tematické problematiky (personální problematika, vzdělávání apod.). Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarozvědných útvarů podřízených Ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činnosti a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Postihne vývoj v celém tehdejší Československu, ovlivněný v tomto období vznikem federace. <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i>		

Vzhledem k dalším aktivitám garantů v rámci ÚSTR, především při agendě zákona 455/2022 Sb. a dokončování předchozích dílů, byla práce na projektu odložena na rok 2025.

3.31 Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1945–1948

<i>Vedoucí projektu:</i> Milan Bárta – Libor Svoboda	<i>Další členové projektového týmu:</i> Matej Medvecký, Libor Bílek, František Hanzlík, Jerguš Sivoš	<i>Doba realizace:</i> 2020–2024
<i>Popis:</i> Dějiny StB v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období. Tento projekt zkoumá historii v letech 1953–1968, mezi obdobím největších politických procesů a nástupem tzv. normalizace. Státní bezpečnost v té době získala základní podobu, konstituovala metody práce a postupy, jaké známe až do roku 1989. Projekt naváže na předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu budou (podobně jako v prvním dílu) považovány organizační členění a zaměření činnosti/tematické problematiky (personální problematika, vzdělávání apod.). Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarozvědných útvarů podřízených Ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činností a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Postihne vývoj v celém tehdejší Československu, ovlivněný v tomto období vznikem federace. <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> Větší část textů byla odevzdána a rukopis by měl být připraven pro vydání v roce 2025.		

3.32 Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989

<i>Vedoucí projektu:</i> Adam Havlík – Tomáš Malínek	<i>Další členové projektového týmu:</i> Daniel Povolný, Petr Dvořáček, Libor Bílek, Prokop Tomek	<i>Doba realizace:</i> 2020–2024
<i>Popis:</i> Dějiny státobezpečnostních složek v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období, pro zpracování dějin v rámci projektu Ústavu byly vybrány tři periody (1945–1953, 1953–1968, 1969–1989). Rok 1968 spojený s marnou snahou o reformy Bezpečnosti ukončuje jednu etapu, posledním obdobím je pak éra normalizační StB. Dne 1. ledna 1969 vstoupila v platnost čs. federace. Aparát Ministerstva vnitra a jemu podřízených složek tak procházel dvěma výraznými změnami – pod novým ministrem J. Pelnářem probíhala tzv. normalizace, která fakticky začala krátce po invazi pěti států Varšavské smlouvy, a současně vstoupila v platnost nová výrazná organizace, spojená se vznikem tří ministerstev vnitra – federálního a dvou republikových. Také federalizace byla využita k „očistě“ a pod záminkou reorganizace docházelo k personálním přesunům, většinou ve funkcích vedoucích pracovníků. Rozsáhlé čistky vyvrcholily po nástupu nového ministra Radko Kasky v roce 1970 ve spojení s výměnou stranických legitimací a následným přísným hodnocením činnosti pracovníků v průběhu „krizového období“. Projekt naváže na		

předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu bude považováno organizační členění a zaměření činnosti. Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarovědných útvarů podřízených Ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činnosti a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Nahlédne taktéž do souvislostí akcí i personální struktury StB. Důležitou roli bude hrát snaha o začlenění problematiky do zahraničněpolitických i vnitropolitických souvislostí, a především vztah Bezpečnosti a komunistické strany. Postihne vývoj v celém tehdejší Československu a pokusí se jej dát do souvislosti s krizí komunistického bloku. Je třeba mít stále na paměti, že vývoj v jednotlivých útvarech podřízených ministerstvu probíhal různě, lišil se také vývoj na Slovensku a v Čechách, jinak vnímali dění v centrále, jinak na okresech a v krajích.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

Rukopis je těsně před dokončením, bude odevzdán počátkem roku 2025 a kniha vyjde v roce 2025.

3.33 Hnutí 1968 v Československu a západním Německu: komparativní analýza

Vedoucí projektu:
Martin Valenta –
František Čuňas
Stárek

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:
2019–2025

Popis:

Komparace sociálních hnutí v roce 1968 v Československu a v západní Evropě s primárním akcentem na západní Německo bude sledována ve třech vrstvách:

1. Ideové kořeny hnutí 1968 (1962–1966): počátkem 60. let se jak v Československu, tak v západním Německu začaly formovat předpoklady pro novou společenskou etapu. Porovnány budou vznikající zárodky sociálně kritických hnutí v Československu (ústicích později v tzv. druhou kulturu) s paralelně se formujícím západoněmeckým protestním hnutím: působnost seskupení Subverzivní akce, radikalizace levicově zaměřeného spolku SDS, sílící recepce neomarxistických teorií apod. V tomto smyslu budou komparativně zpracovány i směrodatné příklady „českého neomarxismu“ v rámci KSČ (Kosík, Richta).
2. Rok 1968 (1967–1969): porovnán bude zlomový rok 1968 v obou zemích. Zatímco na straně české se nositelem snah o změnu nemohlo stát (až na ojedinělé výjimky) sociálně kritické hnutí, ale státní ideologie, instituce a následně média, západoněmecká hnutí stála v čele úsilí o revoluční společenskou dynamiku (mimoparlamentní hnutí). Pozornost bude věnována i „prohrám“ aktérů roku 1968: v ČSSR invazí vojsk zemí Varšavské smlouvy a nástupem tzv. normalizace, v Německu krachem revolučních iluzí – schválením „nouzových zákonů“, rozkladem protestního hnutí, zrodem levicového terorismu apod.
3. Dopady hnutí 1968 (1970–1980): třetí vrstva bude představovat jádro výzkumu. Porovnány budou hnutí navazující na „rok 1968“: československá druhá kultura a následně disent a fenomén tzv. německých nových sociálních hnutí (včetně jejich pozdějšího politického zhmotnění ve Straně zelených). Komparovány budou směrodatné cíle a hodnotové zaměření těchto entit, jejich

konfliktní vztahy s etablovaným systémem (např. události doprovázející zlomový rok 1977) stejně jako strukturálně odlišné možnosti komunikace a působení na veřejnost, jejichž výsledky jsou hmatatelné dodnes.

Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:

V roce 2025 budou řešitelé ukončovat projekt. Mimo odevzdání rukopisu je v plánu řada popularizačních přednášek, mediální činnost, případně doplňující archivní výzkum a rozhovory s pamětníky. Ve plánu je publikace popularizačních textů. Řešitelé předpokládají účast na odborné konferenci. Závěry výzkumu jsou průběžně pedagogicky využívány prostřednictvím výuky na FSV UK, současně na základních a středních školách. Mimo to řešitelé pracují na anglickém vydání knihy *Podzemní symfonie Plastic People*, na kterou projekt částečně navazuje.

IV. Přerušené/pozastavené projekty v roce 2025

4.1 Organizace Světlana. Historie protikomunistické resistance v Československu a proměny její interpretace (přerušný projekt)		
<i>Vedoucí projektu:</i> Zdeněk Homola, Luboš Kokeš	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i> 2018–2022, nyní přerušeno
<i>Popis:</i> Projekt se zaměřuje na výzkum protikomunistické resistance v Československu na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století na příkladu „Organizace Světlana“, která představuje jeden z nejznámějších, ale také nejkontroverznějších případů III. Odboje. Projekt se zaměřuje na genezi vzniku této protikomunistické skupiny, na její přímé i nepřímé aktéry a povahu jejich činnosti. Zároveň zkoumá způsob infiltrace této organizace orgány Státní bezpečnosti, její likvidaci a následné soudní procesy. Analyzována je tedy nejen činnost dané skupiny, ale zároveň je na tomto konkrétním příkladu rekonstruován i princip fungování tehdejších komunistických bezpečnostních složek. <i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> Vzhledem k tomu, že oba řešitelé jsou plně vytíženi hlavní pracovní náplní, kterou je agenda zákona č. 262/2011 Sb., byla práce na projektu pozastavena a k obnovení dojde podle možností. Průběžně nicméně pokračuje archivní výzkum v dané oblasti, postupně také dochází k využití a prezentaci dílčích výsledků (např. tematické příspěvky na workshopech ke II. a III. Odboji ve Vsetíně a Zlíně). Po dokončení základního výzkumu budou vypracovány dvě případové studie, poté dojde k celkovému shrnutí celé problematiky v závěrečné monografii.		
4.2 Vliv vězeňské zkušenosti duchovních na náboženský život v Československu v šedesátých letech		
<i>Vedoucí projektu:</i>	<i>Další členové projektového týmu:</i>	<i>Doba realizace:</i>

Jan Synek	2022–2024, nyní přerušeno
<i>Popis:</i> Projekt se zaměřuje na duchovní křesťanských církví – především kněze nejvíce komunistickým režimem pronásledované katolické církve – kteří byli vězněni v důsledku náboženské perzekuce v průběhu padesátých a šedesátých let. Zabývá se jejich dalšími osudy bezprostředně po propuštění – sociálním začleněním, možnostmi duchovenského působení, jejich vzájemnými kontakty (i napříč konfesemi), zúročením předchozí vězeňské zkušenosti, dalšími formami následné perzekuce či naopak spolupráce s komunistickým režimem, popřípadě jeho bezpečnostními složkami. Zkoumá zapojení těchto lidí do společnosti a potenciální vliv jejich vězeňské zkušenosti na život církví a náboženskou situaci v Československu v průběhu šedesátých let.	
<i>Projekt v roce 2025 – plánované kroky a výstupy:</i> Vzhledem k pracovnímu vytížení řešitele projektu na agendě zákona č. 262/2011 Sb. byla práce v heuristické fázi pozastavena. Po jejím obnovení dle možností bude pokračováno ve shromažďování a postupném zpracovávání archivních pramenů, studiu zaznamenaných vzpomínek, rozhovorů a publikované memoárové literatury k osobám duchovních, vězněných v padesátých a šedesátých letech. Stranou nezůstanou také prameny z provenience bezpečnostních složek, které těmto osobám věnovaly po návratu z výkonu trestu příslušnou pozornost. Klíčové údaje jsou průběžně zanášeny do pracovní verze databáze perzekvovaných duchovních. Podle časových možností dojde k sepsání dvou případových studií, v závěru projektu pak souhrnné monografie.	

7.2 Ediční plán ústavu pro studium totalitních režimů na rok 2025

V roce 2025 máme za cíl vydat 25 knih včetně knih v anglickém jazyce. Zároveň je v plánu vydat čtyři čísla časopisu Paměť a dějiny a dvě čísla Securitas Imperii.

LEDEN

Adam ZÍTEK

Lev a orlice proti rudé hvězdě. Odboj a odpor proti komunismu v Československu a v Polsku 1944–1953

Koedice s UJEP v Ústí nad Labem

ÚNOR

Julie BOYDOVÁ

Vesnice ve Třetí říši

Koedice s nakl. Argo

BŘEZEN

Jiří PETRÁŠ – Libor SVOBODA (Eds.)

Sametová revoluce v regionech

ÚSTR

DUBEN

Pavel FISCHL

Jen čtyři měsíce

Edičně zpracované vzpomínky a reflexe Pavla Fischla, přeživšího holokaustu

Koedice s nakl. Argo

Petr BLAŽEK

Živé pochodně v sovětském bloku: Politicky motivované případy sebeupálení v letech 1966–1989 – vydání v anglickém jazyce

Koedice s nakl. Karolinum

KVĚTEN

Petr KOPAL a kol.

Film a dějiny 9. Bezpečnost

Koedice s nakl. Casablanca

ČERVEN

Martin JINDRA

Symbolista František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století

Koedice s GHMP

Adam HRADILEK a kol.

Židé v Gulagu – vydání v anglickém jazyce

Koedice s nakl. Karolinum

SRPEN

Jiří PETRÁŠ – Libor SVOBODA (eds.)

Československo v letech 1986–1989

Koedice s Jihočeským muzeem

ZÁŘÍ

Pavel ŽÁČEK

Obnova spolupráce sovětské a československé státní bezpečnosti po srpnu 1968 v dokumentech

Petr BLAŽEK

Živé pochodně v sovětském bloku: Politicky motivované případy sebeupálení v letech 1966–1989 – Vydání v ukrajinském jazyce nakl. Dukh i litera, Kyjev

ŘÍJEN

Jaroslav PAŽOUT (ed.) – Miriam BALVIRČÁKOVÁ – Tomáš BURSÍK – Lubomír MÜLLER

Rehabilitace lidských tragédií

Milan BÁRTA – Libor SVOBODA a kol.

Dějiny Státní bezpečnosti 1945–1948

Koedice s nakl. Academia

Jaques RUPNIK (ed.)

Josef Guttman a osudy střední Evropy mezi Hitlerem a Stalinem – vydání v anglickém jazyce

Koedice nakl. Karolinum

LISTOPAD

Jan CHOLÍNSKÝ (ed.)

Josef Kalvoda: Strategie ve studené válce a protikomunistický odboj v zahraničí. Texty z let 1949–1989

Milan BÁRTA – Libor SVOBODA a kol.

Dějiny Státní bezpečnosti 1948–1953

Koedice s nakladatelstvím Academia

Michal SKLENÁŘ

Formy existence římskokatolické církve v českých zemích 1968–1989

Koedice s nakladatelstvím CDK

Kamil NEDVĚDICKÝ (Ed.)

Československá justice 1948–1989 ve službách totalitního režimu (pracovní název)

PROSINEC

Tomáš MALÍNEK – Adam HAVLÍK a kol.

Dějiny Státní bezpečnosti 1969–1989

Koedice s nakladatelstvím Academia

Jan DVOŘÁK – Adam HRADILEK – Anna CHLEBINA – Jaroslav FORMÁNEK

Gulag a Československo 2: Velký teror

Perzekuce čs. občanů a krajanů v Sovětském svazu

Koedice s nakl. Academia

Michal PEHR – Stanislava VODIČKOVÁ

Biografie Josefa Plojhara

Koedice s CDK

Jakub ŠLOUF (ed.)

Kolektivní protesty obyvatel v letech 1948–1989

Stanislava VODIČKOVÁ

Katoličtí duchovní v koncentračním táboře Dachau

Koedice s Karmelitánským nakladatelstvím

Michal JANATA

Třetí republika (pracovní název)

Sborník z konference Communist parties

editor Tomáš Malínek